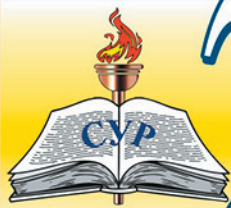
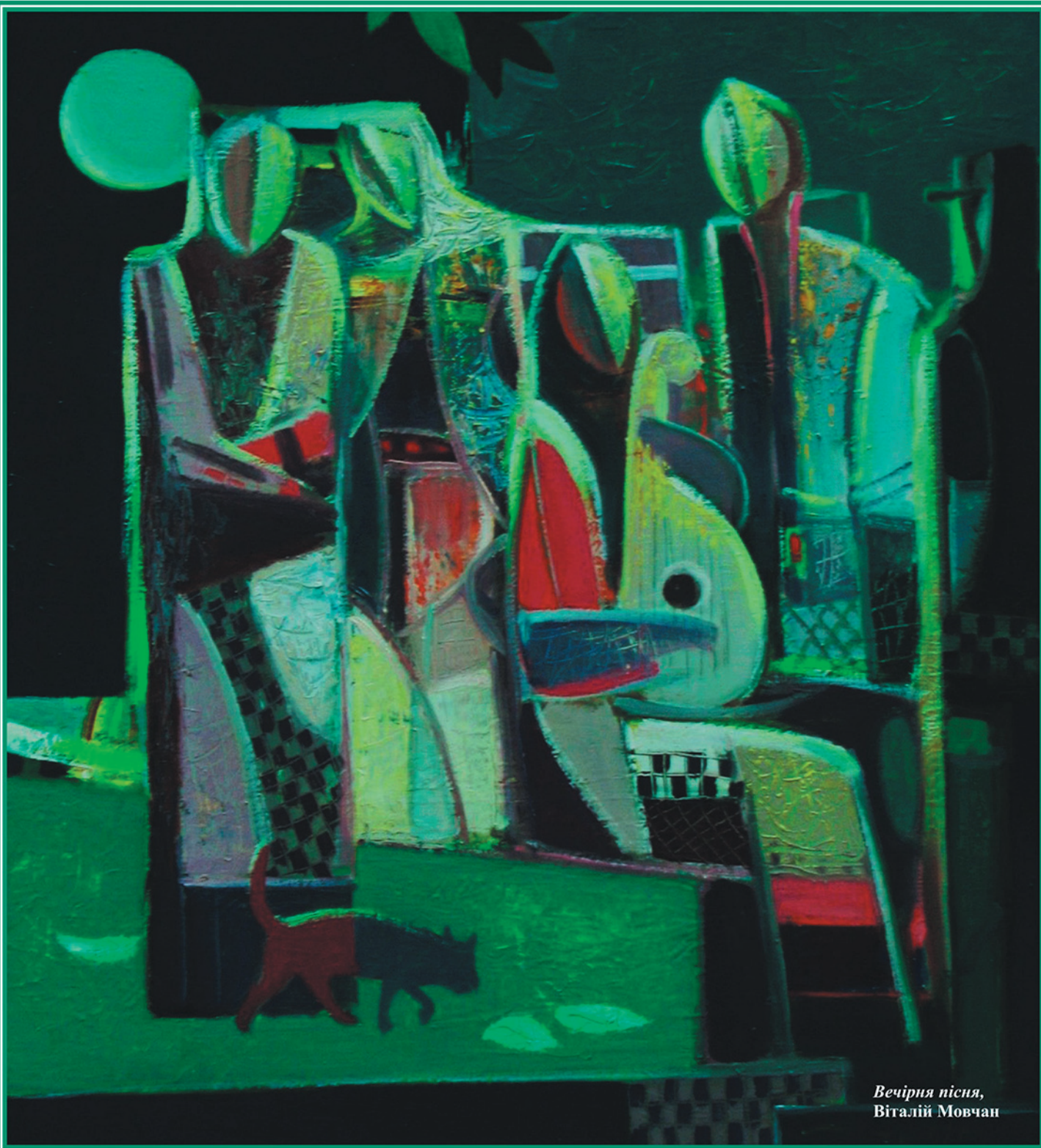

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXX рік видання. № 323, травень, 2021

Вечірня пісня,
Віталій Мовчан

*І чужому навчайтесь,
Щі свого не цурайтесь...*

М. Шевченк

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Іван Кідешук, Іван Ковач,
Микола Корнищан, Михайло Михайлюк,
Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія
Redactia:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ *«Стежка» у дивослово!*
- ❖ *Іван Франко очима Святослава Лакусти*
- ❖ *Мої спогади про Івана Франка*
- ❖ **2021 – рік Лесі Українки:**
 - *«Кассандра» Лесі Українки та «Едіп-цар» Софокла*
- ❖ *Василь Стефаник:
«І все, що я писав, мене боліло»*
- ❖ *Із небозводу зірка канула в засвіття*
- ❖ *Тарас Шевченко: «Хустина» як символ любові до України та її народу*
- ❖ *Молодість Романа Шептицького (1865-1899)*
- ❖ *Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (LXVI)*
- ❖ *«Енеїда» – літературне джерело мудрості*
- ❖ *Я, Митуса, співець галицький*
- ❖ *Свято. IV Ворог мого ворога (Уривок з роману)*
- ❖ *Лісоруби (Народна драма)*
- ❖ *Християнські читання «Гірчичне зерня» (Оповіді про основи християнського віровчення)*

Іван РЕБОШАПКА

«Стежка» у дивослово

«Стежка», що веде у дивослово, дивовижну феноменальну писану словесність, – це явище адекватного проникнення у смисл художньої літератури, здійсненої умілим натхненним підбиранням промовистих слів природної мови зазвичай у переносному їх значенні, чим справжня белетристика виконує найголовнішу її функцію – збудження у душевному резонаторові читача глибоких переживань. Ту ж властивими їм засобами виконують й інші види мистецької творчості, як живопис та музика. Промовистий приклад виконання даної функції музичним мистецтвом спостеріг англійський антрополог XIX століття в одному із так званих «нецивілізованих примітивних племен», обстеженому ним років з десять: коли його члени, згідно з їхнім сімейним статусом займались відповідними кожному діями – чоловіки слідкували за здобиччю, жінки готували їжу, хлопці управляли майбутні їх чоловічі заняття чи забавлялися, як і дівчата, і все це відбувалося на фоні їхніх гучних ритмічних піснях-мелодіях, вчений порозставляв поміж дерева гучномовці, з яких в лісі залунала вражаюча музика Баха! Ефект був недвозначним: всі члени племені наче засторопіли: настільки хвилююча музика відізналася глибоким відлунням у їхніх душах. Але декодування меседжу-музичного відлуння спроможні здійснювати лише спеціалісти, тоді коли комунікативний зміст меседжів художньої літератури деякі з читачів зазвичай сприймають інтуїтивно, а інші у різній мірі усвідомлено, завдяки виражанню меседжів відомою їм природною мовою, завдяки їхній читацькій грамотності тощо. Промо-

вистий у цьому смислі експеримент вдалося мені випадково провести з нагоди спеціалізації (2007 р.) у школі марамурського села Бістра дуже цікавим пропедевтичним діалогом з учнями V класу на тему художньої літератури, який у синтезованій тут формі дедуктивним способом привів до визначення змісту меседжу літтвору:

– Що таке література? – запитав я.

– *Література*, – відповіли учні крізь призму шкільного заняття, – *є така... одна... лекція... читання.*

– Чим відрізняється мова, якою ми розмовляємо, від мови письменницьких творів?

– *...ці твори були написані великими письменниками...*

Ближчою до «стежки» у дивослово була дискусія про поезію:

– Які твори вам більше подобаються – прозові чи поетичні?

– *Поетичні!*

– Чому саме?

– *Бо в них є щось таке ... Коли кажеш [декламуєш] одну поезію, то так, як би ти жив у тій поезії...*

Визначення п'ятикласника (!), хоча й в узагальненому вимірі змісту меседжу літтвору [внаслідок набутих шкільних знань тощо], є великим здобутком і показовим фактом уродженої відкритості дитячої душі й нахилу до перевтілення дійсності в образні картини. Той же гостроумний п'ятикласник зізнався, що пише вірші «для май малих і для май великих», у перерві приніс зошит, в якому було багато віршованої «полови», але й чимало перлин, вартих належного обшліфовування. Культивування уроджених нахилів дітей належить відповідним установам, спеціалізованим публікаціям тощо. В Україні, наприклад, це здійснюється відповідними шкільними програмами, спеціалістами-методистами, профільними нарадами та, не в останню чергу, появою з ініціативи академіка Миколи Жулинського щомісячного науково-методичного журналу Міністерства освіти й науки України «Дивослово», в якому на користь словесників друкуються розвідки про українських письменників та зразки методичних аналізів їхніх творів.

(Продовження на 7 с.)

Володимир АНТОФІЙЧУК

ІВАН ФРАНКО ОЧИМА СВЯТОСЛАВА ЛАКУСТИ

105 років тому – в неділю, 28 травня, о четвертій годині по полудню, у Львові – помер Іван Франко. Двома днями пізніше газета «Діло» написала: «Ангел смерті злетів на українську землю, щоб замкнути очі на вічний сон найбільшому з сучасних синів України. <...> Ми не будемо ридати, тільки і роздумуватимемо над Його життям і ділами, над корисністю Його життя для України, над величчю і безсмертністю Його діл, які будуть невичерпаним джерелом життєвих вартостей для грядущих і грядущих поколінь українського народу».

За свою понад сорокалітню мистецьку й наукову активність Іван Франко, як оригінальний письменник і багатогранний учений, дав світовій культурі кілька тисяч творів різними мовами, котрі, навіть за приблизними підрахунками, складають більше ста томів. Як писав академік Михайло Возняк, Іван Франко – «велетень думки і праці». Водночас його феномен визначається не лише винятковою інтелектуальною енергією, а й неповторною людською сутністю, тією вродженою лагідністю, благородністю, щирою відкритістю до співрозмовників, скромністю і невибагливістю у побуті, що так органічно і всебічно доповнює його геніальність.

І якщо Франко-письменник, Франко-учений найповніше і найглибше характеризується в наукових працях, то Франко-людина найколеритніше і найправдивіше постає у мемуарах. Професор Львівського університету Михайло Гнатюк на основі об'ємистого тому (832 сторінки!), що представляє Івана Франка у спогадах його сучасників, здійснив удалу спробу «пізнати мистця в контексті світу, часу і людей», «збагнути непересічну постать у єдності і драматичному протистоянні двох складових «я» і «світ»¹. Та навіть солідний обсяг книги не зміг увібрати всього того із мемуарного жанру, що стосується Івана Франка, розкиданого по різних виданнях світу і схованого від найпильнішого ока дослідника. Спогади Святослава Лакусти² – тому свідчення. Їх опублікувала газета української громади Румунії «Новий вік» саме в той час, коли світ відзначав 100-річчя від дня народження Великого Каменяра, і франкознавчі матеріали той часопис уміщував регулярно, про що варто розповісти в окремій статті.

Похорон Івана Франка. Похоронна процесія на вул. Академічній. Львів, 31 травня 1916 року

Спогади Святослава Лакусти – українського письменника, публіциста, перекладача, педагога і громадсько-культурного діяча – цікаві та важливі не тільки тим, що доповнюють образ Івана Франка, а й тим, що додають кілька нових штрихів і до біографії їх автора.

Святослав Лакуста народився 12 листопада 1884 р. в селі Печеніжин (тепер Коломийського району Івано-Франківської області) в родині греко-католицького священника Михайла Лакусти (помер 1899 р.). Рід Лакустів має румунське коріння, на що вказує і прізвище (з рум. *lăcustă* – саранча). Ще за часів Штефана Великого його предки оселилися на Буковині понад річку Черемош, прийнявши з часом культуру місцевого українського населення як свою рідну.

У 1908 р. Святослав Лакуста закінчив філософський факультет Чернівецького університету. Викладав у Чернівецькій і Вижницькій гімназіях, у містах Кагул і Фокшани. Виконував обов'язки співредактора дитячого журналу «Українська ластівка», публікувався у чернівецьких газетах «Час», «Рідний край», «Самостійність», журналі «Самостійна думка» та ін. У 1930-их роках переїхав до Львова, де займався публіцистичною та літературною творчістю. У його доробку є й праці, пов'язані із Румунією: статті «Задунайська Січ», «Устрій і порядки на Задунайській Січі» (обидві – 1933 р.), переклади українською мо-

¹ Гнатюк М. У фокусі мемуаристики. *Спогади про Івана Франка / Упоряд., вступ. ст., прим. М. І. Гнатюка. 2-ге вид., доп., перероб. Львів: Каменяра, 2011. С. 5.*

² Лакуста С. Мої спогади про Івана Франка. *Новий вік. 1956. 1 жовтня. С. 2.*

вою повісті Г. Асакі «Мазепа в Молдавії» (1929) і нарису К. Доброджану-Гері «Тарас Шевченко» (1930) та ін. Наприкінці Другої світової війни Святослав Лакуста повернувся до Румунії, проживав у містечку Бугуш, де й помер 23 листопада 1959 р.

На літніх вакаціях у шкільні та студентські роки Святослав Лакуста відпочивав у Буркуті – невеликому бальнеологічному курорті, який утримувала його мати Теофіля (у дівоцтві – Коржинська, дочка о. Теодора Коржинського). Там у 1903 р. він познайомився з Іваном Франком, про що аж через пів століття розповів у своїх спогадах, сповнених цікавими подробицями з побуту великого українця.

Справді, Іван Франко кілька разів відпочивав у Буркуті, любив прохажуватися околицями села, збирати у довколишньому лісі гриби і ягоди, ловити у тамтешніх потоках і річках рибу³. 5 серпня 1901 р., у день від'їзду Івана Франка з Буркута, Теофіля Лакуста, за публікацією Мирослава Мороза, «зібрала на поштовій картці зі зображенням Буркута автографи тих, хто перебував тоді на відпочинку в цій місцевості. На горішній частині картки її рукою написано: «Спомини з Буркута. 5/8 901», – а внизу автографи: Др. Іван Франко, Леся Українка. На звороті картки є підписи відпочивальників у Буркуті. Картку зберегла Степанія Володимирівна Стефанович-Литвинович, яка мала на той час 12 років»⁴.

Курорт у Буркуті. Листівка з автографами
Лесі Українки та Івана Франка, 1901 р.

(Джерело <https://carpathiansoutdoors.com/>)

Центральний епізод спогадів Святослава Лакусти становить розповідь про один з найулюбленіших способів відпочинку Івана Франка й усієї його родини – риболовлю. Цей спогад органічно впливається у весь мемуарний контекст, який стосується Івана Франка, виняткового не лише своїми художніми творами й науковими працями, а й шляхетним ставленням до людей, особливого в незмірній любові до природи, в

незгасному бажанні пізнавати довкілля і тактовному прилученні до цих цінностей інших.

Цілком очевидно, що Іван Франко не випадково обрав Святослава та його брата Івана своїми помічниками, розгледівши в них передовсім своїх щирих однодумців, а вже відтак – і завзятих рибалок, які бредуть аж до ломоти в ногах холодними водами не так заради улову, як заради тієї насолоди, яку дарує людині відчуття її однорідності із таємничим світом природи. Натомість і юнаки побачили в Іванові Франкові того, з ким хочеться бути завжди і скрізь.

У своїх споминах Святослав Лакуста цитує по пам'яті в скороченому і дещо переверненому варіанті вірш, який Іван Франко вписав у альбом його сестрі Ірині. Насправді цей вірш під назвою «Ользі С.» разом із поезіями «Кожда кичера в млі...», «Дівчино, моя тирибчино...», «О, розстроєна скрипка, розстроєна...» увійшов до циклу «Буркутські станси» (1901) і був присвячений Ользі Стефанович, рідній сестрі матері Святослава Лакусти. Цілком можливо, що Іван Франко просто вписав цей вірш як свій авторський в альбом Ірині Ласкусті без зазначення присвяти. Ось його повний текст:

Найгарніша для нас
Загранична квітка;
Найлюбіше лице,
Що стрічається зрідка.

Найчистіша сльоза,
Причарована штукаю;
Найвірніша любов,
Усвячена розлукою.

У Буркуті Святослав Лакуста заприятелював із синами Івана Франка Андрієм, Тарасом і Петром. Очевидно, ця дружба стала однією із причин того, що Святослав Лакуста написав рецензію на повість Петра Франка «Махнівська попівна».

Спогади Святослава Лакусти містять оригінальний текст, досі не відомий франкознавцям і широкому читацькому загалу. Як і нарис «Вижницька українська гімназія» (1958), вони свідчать про те, що їх автор аж до останніх днів свого життя не випускав з рук письменницького пера, а отже, міг залишити по собі ще не один твір, що чекає на публікацію.

Сподіваємось, що оприлюднення спогадів Святослава Лакусти в «Нашому голосі» (див. с. 6-7, ред.) поверне їх у науковий обіг і послужить науковцям у з'ясуванні достеменності деяких фактів із життя Івана Франка.

³ Див.: Романюк В. Спомин з Буркута. *Галицький кореспондент*. 2018. 18 травня.

⁴ Мороз М. Літопис життя і творчості Івана Франка: У 3 т. Т. 3. Львів: Артос, 2017. С. 44.

Святослав ЛАКУСТА

Мої спогади про Івана Франка

У Косівському районі, над Чорним Черемошем, лежить курортна місцевість Буркут.

На початку нашого століття, в 1901 – 1906 роках, цей курорт мав два будинки для літників (курортників). Один будинок з вісьмома кімнатами, а другий – з кухнею, кімнатою для правління курорту, коморою та з шістьма кімнатами для літників.

У третім будинку мешкав лісничий, який завідував навколишніми державними лісами. Дещо вище від цих будинків були купальні: три відділи по дві ванни, а ще вище – головне мінеральне джерело. Оце і весь курортний заклад.

По Першій світовій війні, за польської окупації, будинки закладу були знищені, і тільки за радянської влади, по Другій світовій війні, розвинувся Буркут у справжній лікувальний заклад.

У часи, про які я згадую, мало літників приїжджало сюди, бо мало хто відважувався вибиратися в таку далеку дорогу та ще й підводою. Залізниця простягалася тоді тільки до Коломиї і до Вижниці або до Ворохти.

З Коломиї до Буркута – понад 100 кілометрів – треба було їхати підводою через Пістинь, Косів та Жаб'є. З Вижниці до Буркута через Кути, Косів і Жаб'є було 80 кілометрів, а з Ворохти до Буркута, через Жаб'є, Ільцю, Бистрець, Зелене та Явірник дуже поганою дорогою – майже 60 кілометрів.

Хто шукав правдивого відпочинку серед лісів, кого не манили забави й розривки, той не лякався цієї утяжливої дороги.

Буркут над Черемошем. Листівка початку ХХ ст.

Приїздили сюди українці: зарубіжні – Леонід Жебунів, Микола Міхновський, Леся Українка, Климент Квітка; з Західної України – доктор Іван Франко, лікар, доктор Володимир Кобринський, професори Людвик Сальо та Антін Войтиховський, адвокат, доктор Кирило Трильовський, депутат Єротей Пігуляк та ін.

Відповідальність за кухню в ці роки мала моя покойна мати Теофіля, так що шість років щоліта я перебував стало в Буркуті.

У 1903 році був Іван Франко в Буркуті сам, без сім'ї. У дощові дні, коли в Буркуті тяжко було вийти з кімнати, Франка не видно було. Він сидів у кімнаті і працював. У погідні дні Іван Франко ходив дуже часто на рибу – пструги. Тоді він приходив до нас на стрих (ми спали на стриху другого будинку) і казав:

– Хлопці, ходім на рибу!

Я і мій брат Іван брали сак і здорові дрюки та йшли разом з Франком у напрямі озера Шибеного. На віддалі в півтора кілометра від курортних будинків, трохи нижче від першого джерела зі слабшою мінеральною водою, брели ми через Черемош і входили в потік Рабинець. Вода в потоці дуже холодна.

Я з Франком держали сак дрюками – один з правого берега потоку, другий – з лівого, брат мій ішов згори і, встромляючи дрюк під каміння, загонив пстругів у сак. Від Черемоша віддалялися ми найбільше на пів кілометра, але й то було нам тяжко, бо в холодній воді Рабинця мерзли ноги.

Наловивши пстругів, що заходили в потік з Черемоша, ми вертали в Буркут. Пстругів віддавали Франкові.

Одного дня раненько, вже в місяці серпні 1903 року, збудив мене Франко і сказав:

– Доктор Кобринський від'їхав удосвіта, а я мав з ним ще щось говорити. Встаньте та підемо через полонину Лукавицю й доженемо його.

Доктор Кобринський поїхав через Ватунарку, що вела через Гриняву на Кути.

У долині ми чули гуркіт воза.

– Це віз доктора Кобринського, – сказав Франко. – Ми його доженемо, бо по той бік Ватунарки будуть цілу годину попасати коней.

І ми пішли далі вниз Ватунаркою.

Нараз побачили ми, як через до-рогу повзла отруйна гадюка. Пере-бралася через дорогу і почала пня-тися у стрімкий берег. Франко підій-шов до гадюки з паличкою і почав холоднокровно бити її по голові. Че-рез деякий час гадюка перестала рухатися. Франко загорнув її в листя підбілу, зніс у долину і передав до-кторові Кобринському.

Осіною побачив я ту саму гадюку з розтрощеною головою в спирті, в природознавчій кабінеті українсь-кої гімназії в Коломиї. З доручення Франка передав її туди доктор Коб-ринський.

По від'їзді доктора Кобринського, вернули ми Ватунаркою і Лукавицею в Буркут.

З нами, учнями гімназії, письменник Франко зов-сім не говорив на літературні теми, так що про літе-ратурну творчість Франка в тому часі знаю дуже мало.

Моїй сестрі Ірині, учениці Перемишльського інсти-туту, вписав Франко в альбом вірш:

*Найдорожча для нас
Загранична квітка,*

*Діти Івана Франка:
сини Андрій, Тарас і Петро
та донька Ганна.*

єм, Тарасом і Петром.

Я був тоді на другому році університету в Чер-нівцях. Сини Франка були більш-менш в одних роках зі мною, так що з ними ходив я на прогулянки, на круглі (кегли), а з Тарасом часто обговорював прозові твори його батька.

Відтоді не стрічався я вже з Іваном Франком.

*Наймиліше лице,
Що стрічається зрідка.*

Моя бібліотека пропала в 1944 році, так що цитую тільки початок вірша з голови.

Тоді була в Буркуті і наша двоюрідна сестра Стефа Ст., і в збірку поезій Франка ввій-шов цей вірш помилково як присвячений Стефі Ст. Обидві дівчини були ровесниці і для по-ета було все одно, якій з них він присвятив цей вірш.

Улітку 1906 року Франко перебував у Буркуті зі своєю сім'єю – з дружиною Ольгою, дочкою Ганною та синами Андрі-

*24 вересня 1956 р.,
містечко Бугуш, Бакеуська область*

«Стежка» у дивослово

(Продовження з 3 с.)

У нас до грудня 1989 року раз у три роки ре-гулярно проводились курси професійної пере-підготовки педкадрів словесників-україністів, для яких склалися відповідні програми, українське відділення сігетського румунського ліцею імені Дра-гоша Воде було під патронажем бухарестського укра-їнського відділення Бухарестського університету, викладачі якого почергово представляли у Сігеті літературні й методичні новини, організували зустрічі з викладачами й учнями тощо. На превеликий жаль, друкованої методики викладання української мови та літератури, про появу якої давно була мова, ні по цей час у нас її немає, а викладання цього важливого предмета (не говорячи вже про студентську педпрактику, проводжувану до 1989 р.) на трьох вузівських трирічних відділеннях – Бухарестського, Клузького і Сучавського – навряд чи здійснюється.

Отож єдиним засобом усвідомлення учнями, чи-тацькою публікою взагалі, того факту, що створена письменниками художня література, – це діалог письменника-адресанта-партнера комунікативно-мовленнєвого акту із читачем-адресатом-отримучем мовно-літературного повідомлення, що література – це мистецтво слова/дивослова, що відображає дій-сність у художніх образах, створює наву художню реальність за законами краси, проникнення в яку спроможне розумінням зображувально-виражальних можливостей рідної мови, здійснюється у нас тільки поданими у діючих підручниках з української мови та літератури поняттями про вживані письменниками тропи, як епітет, порівняння, метафора, метонімія, синекдоха, гіпербола та інші засоби художнього мовлення, що посилюють та увиразнюють емоційне й оцінне зображення зображуваного видатними майстрами слова.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Магдаліна ЛАСЛО-КУЦЮК

«КАССАНДРА» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «ЕДІП-ЦАР» СОФОКЛА

Антична література залишила нам досить різнобарвний матеріал про Кассандру. В «Іліаді» Гомера Кассандра – найкраща донька троянського короля Пріама. В «Одіссей» Агамемнон приводить її з собою як полонянку з троянської війни, і вона убита ревнивою Клітемнестрою. Пророчицею змальовують вперше Кассандру кіклічні поеми, а за ними Піндар. Саме в цих творах говориться про те, що над нею тяжіло прокляття, щоб ніхто не вірив її віщуванням. Ця версія була підхоплена Есхілом. У трагедії «Агамемнон» Кассандра з'являється перед палацом Агамемнона як його бранка, і в стані екстазу провіщає смерть королю, яка станеться внаслідок помсти богів за злочини роду Атрідів, але і свою власну смерть. Опритомнівши, вона розповідає хоріві, що Аполлон подарував їй хист пророцтва з любові до неї. Але побачивши, що вона, всупереч своєї обіцянки, не схотіла стати його коханкою, він помстився, відібравши від неї спроможність переконувати людей у правдивості своїх віщувань. Натомість Евріпід зацікавився насамперед стосунками між Кассандрою та Агамемноном. Він викладає події в такий спосіб, щоб довести, що саме вона спричинилась до смерті Агамемнона. Убивство Агамемнона рукою Клітемнестри стає відплатою за загибель троянського королівського роду.

Таким чином, впродовж розвитку давньогрецької літератури доля Кассандри поступово набирає символічного значення. І виходило так, що троянська війна розпочалась як наслідок всепереможної краси Гелени, а завершилась в ореолі виступів страждальної пророчиці Кассандри, що стала втіленням трагічної краси.

У римській літературі постать Кассандри виступає в «Енеїді» Вергілія. У поемі розповідається про те, що фрігійський король Кореб, який любить Кассандру, гине захищаючи її від Аякса. Нарешті, у трагедії Сенеки «Агамемнон» розроблена версія Евріпіда.

У середньовічному романі про Трою постать Кассандри зберігає певну привабливість на фоні досить спрощеної інтерпретації подій троянської війни. Це завдячується значною мірою тому німбові, яким середньовіччя оточувало віщунів. Краса, цнотливість і мудрість доньки Пріама протиставлені в цьому творі підступності й гріховності Гелени.

Пізніше її постать з'являється у творчості Боккаччо, Чосера і Шекспіра у зв'язку з епізодом Троїла і Крессіди, в межах досить простої інтриги. Роль Кассандри обмежується тим, що вона попереджує свого брата Троїла, щоб він не зробив якийсь необдуманий вчинок через свою закоханість.

У всій своїй величчю в новітній європейській літературі ця постать з'являється лише в баладі Шіллера «Кассандра» (1802). Поет зображує свою героїню блукаючою в лавровому саду Аполлона в стані тяжкої журби, далеко від гостей, від юрби, охопленої радістю святкування весілля сестри Кассандри Поліксени з грецьким героєм Ахіллом. Усі чекають від цього шлюбу примирення ахейців і троянців, одна тільки Кассандра знає, що все буде інакше. «Неминуче ж мусить статись і жахливе мусить бути» – так підсумовує поет її міркування. Але Кассандра сумна не тільки в цю мить. Журба супроводжує всі її кроки. Прозерпіна посилає їй всякчас свої бліді ларви, злі духи заступають їй шлях. Вона ясновидець і бачить наперед завжди саме нещастя, яке має статись. Вона помічає, що смолоскип засіяв на весіллі сестри не в руках бога шлюбного щастя Гіменея. Іншим під час обряду увижається, що дим летить до неба з вітарів, вона бачить, що це дим загибелі. Перед собою вона бачить сталь і знає, що це сталь, якою буде звершено вбивство, їй увижається блиск очей убивці й вона не має сили відвернути свій погляд, хоч знає, що сама мусить іти назустріч своїй долі, аж поки не зустрине свою смерть на чужій землі. Інші люди щасливі саме тому, що не мають ці видіння. Вона ж примушена все *бачити*, а водночас вона безсила відвернути нещастя. А люди, які живуть навколо неї – сліпі, вони не вірять їй і знущуються з її горя. «Життя в однім незнанні, а знання – це смерть і гріб» – так визначає поет ту екзистенціальну філософію, яка лежить в основі цього твору. Розуміючи безвихідний трагізм свого становища, Кассандра благає Аполлона, щоб він відібрав їй дар пророцтва, повернувши їй давно сліпоту і радісний темний розум.

Читаючи драматичну поему Лесі Українки «Кассандра», яку поетеса задумала в 1903 році й завершила року 1907-го, відразу помітно, що її підхід до образу своєї героїні найбільше наближається до

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Шіллерівського. На це звернули увагу й О. Білецький, автор статті «Трагедія правди», і Л. Кочубей, автор статті «Антична тема в драматургії початку ХХ ст. і «Кассандра» Л. Українки». Останній, однак, намагається протиставляти Кассандру Лесі Українки героїні Шіллера, вважаючи, що вона страждає лише тим, що не знає конкретні шляхи до майбутнього, але на відміну від персонажа Шіллера, аж ніяк не відчуває дар пророцтва як тягар, від якого хоче звільнитись.

Така інтерпретація спростовується, як далі побачимо, самим текстом твору. Але є й інша причина, яка не дозволяє нам дошукуватись у цьому творі якихось оптимістичних начал. Це душевний стан письменниці в момент написання твору. Про це маємо недвозначне свідчення у спогадах її чоловіка Климента Квітки: «Кассандра нав'язана фаталізмом, який було почав опанувати її тоді, думаю, під впливом пережитого горя (вірогідно смерті Сергія Мержинського – прим.а.) і початої нової стадії хвороби, вона ж було думала після операції, що вже процес зовсім зліквідований».

Драматична поема «Кассандра» просякнута вірою в неминучість долі, у ній розкриті безсилля людини змінити наперед визначений перебіг подій. Це яскраво виступає в центральному епізоді твору, коли стається злам у свідомості героїні. Кассандра страждає спочатку від того, що люди не вірять їй, тому робить відчайдушні спроби переконати їх, щоб відвернути страшне. Але раптом її осяває думка, що всі ці спроби марні, адже проти волі сліпої Мойри безсилі самі боги. І так має бути, інакше порушився б порядок світу. Такий злам в її свідомості стається тоді, коли вона відрікається просити Артеміду, щоб не запалювала місяць, бо якщо він світитиме, вороги помітять її милого Долона, який проник у їх табір з розвідувальною місією. Кассандра пояснює своє рішення так:

Так, правда, годі, нащо ці благання?
 Що зможуть проти долі всі боги?
 Вони законам вічним підлягають,
 так як і смертні, сонце, місяць, зорі,
 то світочі в великім храмі Мойри,
 боги і богині тільки слуги в храмі,
 всі владарки жорстокої раби.
 Благати владарку – даремна праця,
 вона не знає ні жалю, ні ласки,
 вона глуха, сліпа, немов Хаос...
 Не може рабиня долі, Артеміда тиха,
 ні на хвилину запалить раніше,
 ні погасити місяця на небі
 проти того, як доля призначила
 ще споконвіку.

Отже, про твір Лесі Українки можна сказати те саме, що казав Марк Аврелій про давні трагедії:

«На початку трагедії були введені для того, щоб навчити людей, що певні явища повинні відбутись неминуче так, а не інакше, і що ті перипетії, які їм видаються привабливими на театральних підмостках, не мусять бути сприйняті ними як болісні, коли відбуваються на великій театральній сцені світу. Вони ж самі, нарешті, переконаються, що жодна зміна не може статись, і що під кінець і персонажам, які вигукували «О, Кіферон», доводилось пройти через подібні випробування».

Репліка, на яку посилається в даному разі Марк Аврелій, міститься в трагедії Софокла «Едіп-цар» («Едіп-тиран») поставленій на сцені афінського театру десь між 428 і 425 роками до н.е. І це ніяк не випадково. Справді, з усіх нам відомих античних трагиків найбільше вірив у неминучість долі саме Софокл, і найбільш фаталістична його трагедія саме «Едіп-цар».

Оскільки ми маємо на меті довести, що саме думка про неминучість долі є визначальною в ідейно-тематичній основі драматичної поеми Лесі Українки «Кассандра», нам здається доречним зіставляти її саме з цим твором античності, тому доводиться дещо докладніше зупинитись над концепцією про долю у творах Софокла.

Це питання було поставлено, між іншим, видатним румунським знавцем античних літератур Арамом Френкіаном у книзі, опублікованій після смерті автора, у 1969 році, під заголовком *Înțelesul suferinței umane la Eschil, Sofocle și Euripide (Сенс людського страждання в Есхіла, Софокла та Евріпіда)*. Френкіан доводить, що в Есхіла людина покарана за її неправильні вчинки. Найчастіше гнів богів викликає так званий *gîbric* – людська пиха, неповага до богів. Роль богів у трагедіях Есхіла зводиться до того, щоб відновити світовий порядок, порушений людською пихою, людською зухвалістю. Отже дії богів у Есхіла мають певний сенс, хоч він не завжди відомий людям. Роль трагедії – розкрити саме цей смисл дії богів.

Арам Френкіан доводить аналізом трагедій Софокла «Аякс» і «Едіп-цар», що погляд Софокла на людську долю цілком протилежний. На його думку, жоден смертний не уникне того, щоб зробити сороміцькі вчинки, якщо Зевс захоче, щоб нещастя впало на його голову. З погляду людини не можна збагнути смисл кар, що посилаються богами, але богобоязлива людина мусить підкоритись їх волі.

(Продовження на 10 с.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

«КАССАНДРА» ЛЕСІ УКРАЇНКИ ТА «ЕДІП-ЦАР» СОФОКЛА

(Продовження з 9 с.)

Саме, виходячи з трагедій Софокла і зокрема з трагедії «Едіп-цар», Арістотель розробив свою теорію катарсису, пояснивши, чому в трагедіях покарані невинні люди. Адже саме в цих умовах глядачі найбільш вражені: «Треба і поза виставою на сцені скласти фабулу так, щоб кожний, хто учує про події, які мають місце, стрепенувся і відчув жалість у міру того, як розгортаються події. Це відчує кожний, слухаючи фабулу «Едіпа».

Створюючи свою «Кассандру», Леся Українка, на відміну від деяких своїх сучасників (Вячеслава Іванова, Іннокетія Анненського), не намагалась воскресити античну трагедію, тому не наділила і свою Мойру всіма її античними атрибутами. Про це легко переконує нас зіставлення з античними моделями.

У Софокла Едіп свідомо не винен. Але існує мимовільна його вина, за яку він повинен розплачуватись і за яку заплатять його нащадки. Це гріх кровозмішання, який заплямовує не тільки його, а знещасливує навіть місце, в якому він живе, а саме місто Фіви. Це богопротивний вчинок, і через нього місто настигла чума. Поки він там житиме, місто не позбудеться цього нещастя.

Героїня Лесі Українки не має ніякого тяжкого, навіть мимовільного гріха, і місто Троя в її драматичній поемі також не опоганено, все ж і героїня, і місто засуджені на загибель. Більше того, Леся Українка відкинула з легенди про Кассандру ті елементи, які були використані успішно стародавніми письменниками і які пов'язували її з якимось прокляттям. Так, наприклад, у сцені прибуття її до дому Агамемнона нема ніякого натяку на гріх батька Агамемнона Атрея, який убив свого брата Крісіпоса, за що мали спокувати його нащадки. Єдиний натяк на рід Атрея знаходиться у зверненні Агамемнона до Кассандри, щоб вона вияснила таємничий смисл своїх слів:

Царівно! Поясни, що ти віщуєш?
Адже тепера доля сього дому
вже зв'язана й з твоєю.

А про те, що ця доля проклята як наслідок гріха батька героя немає і мови. Вчинки «сліпої» Мойри не потребують мотивації.

Вважаємо за потрібне розкрити цю особливість концепції фатуму в Лесі Українки, щоб у читача не виникла думка, що письменниця розробила тему долі тому, що знайшла цей мотив у античних авторів,

її дана тема приваблювала взагалі в літературі, і вона могла знайти її розробку в античних трагіків, якими захоплювалась, але завдяки їй вона особливо полюбила й деякі твори новітніх часів. Так, наприклад, з усіх творів Шекспіра вона найбільше захоплювалась «Макбетом», твором, в якому мотив неминучості долі й значення пророцтва звучить дуже виразно. Вона розпочала перекладати цей твір на українську мову, і до нас дійшов саме переклад тих місць з першої дії, в яких ворожки передвіщають героєві долю.

Цікавилась вона і творчістю свого сучасника, бельгійського поета і драматурга Моріса Метерлінка, автора книги, в якій докладно обговорюється питання долі *La sagesse et la destinée (Мудрість і доля, 1898)*. Проблему долі автор висвітлював і в ряді своїх п'єс, схарактеризованих ним так: «В їх основі можна знайти ідею про християнського Бога, перемішану з ідеєю про античну фатальність, яка схована в непроглядній ночі природи і яка тішить тим, щоб вистежувати, заплутувати, затьмарювати наміри, думки, почуття і маловімовливе щастя людей». З творчості Метерлінка Леся Українка переклала п.з. «Неминуча» одноактівку *L'intruse (дослівний переклад заголовку: вразлива, стороння)*, яка вся просякнута передчуттям смерті, що неминуче вступить у хату, і яку передвіщають різні знамення. Переклад з'явився на сторінках «Літературно-наукового вісника» в 1900 р.

Факт звернення до цих двох творів нам видається симптоматичним. Адже Леся Українка не належала до письменників, які систематично займались художнім перекладом. Вона в добу творчої зрілості перекладала дуже рідко, і то твори, які вона особливо уподобала і з якими, з тих чи інших причин, особливо хотіла ознайомити українських читачів.

Уявлення про долю, про Мойру в Лесі Українки очищено від впливу певної релігії або культурної сфери, це уявлення викристалізоване в письменниці як результат роздумів над літературою, релігією, світом, над власною долею, і яке проявляється так абстрактно, зведено до суті, до субстанції, як і концепція детермінізму. Лише на відміну від детермінізму визначальним тут є не причинність, а запрограмованість, провіденціальність вирішальних моментів індивідуального життя і людської історії.

Хоч уявлення про долю в п'єсі далеко модерніше, ніж у трагедії Софокла, все ж корені проблематики цього твору сягають, на нашу думку, саме в худож-

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ 2021 – рік Лесі Українки ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

ній тканині твору «Едіп-цар». Це не означає обов'язково, що Леся Українка перед написанням своєї драматичної поеми перечитувала твір Софокла, вивчала його. За свідченням того ж Климента Квітки, для написання цього твору Л. Українка спеціально не документувалась і навіть була дуже засмучена, коли рецензент газети «Рада» сприйняв його як історичний твір про давню Трою. Але і без спеціального перечитування цього твору – хоч гіпотеза ця і не мусить бути виключена, – Леся Українка знала цей надто відомий твір давньої літератури, який уже з часів Аристотеля вважається класичним взірцем трагедії, і пишучи етюд про долю на тлі античності, вона мимохіть мусила спиратись на дані саме «Едіпа-царя».

Оскільки в театрі Лесі Українки, який складається переважно з драм ідей, найважливіше значення мають співвідношення, які утворюються між основними концептами, якими оперує письменниця і носіями яких виступають персонажі, дослідимо насамперед цей аспект «Кассандри», зіставляючи, зокрема, семантичні макроконтексти і мікроконтексти твору Лесі Українки і твору Софокла, щоб виявити існуючі гомології.

Порівнявши драматичну поему Лесі Українки «Кассандра» з одноіменною баладою Шіллера, ми звернули увагу на те, що обидва автори наголошують насамперед на пророцький дар героїні, що «кодом» обох персонажів є *бачення*, оскільки пророцький дар проявляється у формі видінь. Кассандра в обох авторів – ясновидиця.

Це повністю співпадає з уявленням давніх греків про суть дару пророцтва. Адже, на відміну від римських жреців, які передвіщали майбутнє з польоту птахів або з утроби тварин, грецькі оракули це насамперед ясновидці, які виголошують свої пророцтва в стані екстазу і найчастіше бачать перед собою те, що має статись. Це уявлення так сильно вкоренилось у давніх греків, що навіть у трагедії Софокла, де посланцем міста оракулів Дельфі виступає сліпий Тейресій, уміння бачити виступає як найбільший його хист. Едіпові, який докоряє йому за сліпоту, Тейресій відповідає:

А що згальбив

Ти сліпоту мою, так знай ще ось що:
Хоч ти і *видючий*, але не *бачиш* ями,
В якій еси, ні де живеш, ні з ким.

В момент, коли Едіп побачив правду, він засліплює себе, виголосивши тираду:

Коли ви не *бачили*, (тобто очі)
Ким я їй був, як з нею *грішив*,
Так *бачите* ж в п'яті те, чого не слід
Було вам *бачить*, а кого б вам треба,
Того повік не пізнавайте більш.

В. Лучко, Кассандра, офорт. 1971 р.

Таким чином ідея дошукування правди, яка становить пафос твору, виражається в трагедії Софокла за допомогою дієслова *бачити* й семантично з ним пов'язаних слів. Внаслідок цього дані слова зустрічаються у творі дуже часто. Ми переглянули франківський переклад твору і зустріли в ньому 38 разів слово *бачити*, 8 разів іменник *очі*, і 4 рази слово *сліпий*, яке пов'язувалось звичайно не з фізіологічним аспектом, а з *баченням правди*. Хід п'єси це процес поступового розкриття правди, процес пізнання, і Едіп пристрасно дошукується її, хоч із самого початку Тейресій попередив його, що шлях пізнання

буде шляхом до його власної загибелі, до згуби.

Слово *знати* повторюється у творі 24 рази, причому завжди ідеться про знання власної долі, слово *правда* повторюється 10 разів, часто вживаються і такі слова як *віщування*, *віщун*, *ворожіння*, *всевидіння*.

Про конкретне значення слова *правда* найкраще свідчить характеристика, яку дає хор Тейресієві у фінальній сцені 3-ої яви:

«Се одинокий чоловік, в котрім живе *правда*».

Отже, *правда* в даному контексті це не етична категорія, вона найтісніше зв'язана з уявленням греків про те, що шлях індивідуального життя наперед визначений, і що віщун, який може передбачати долю, стоїть вище інших людей, він *знає правду*.

(Далі буде)

До 150-річчя від дня народження

ВАСИЛЬ СТЕФАНИК: «І ВСЕ, ЩО Я ПИСАВ, МЕНЕ БОЛІЛО»

Василь Стефаник – талановитий український письменник-реаліст. Його творчість припадає на кінець XIX – початок XX ст. За життя письменник видав 5 збірок, і всі вони викликали неабияку увагу критиків того часу. Його твори публікувалися в Канаді та Чехії. Василь Стефаник написав не так вже й багато, та, попри це, його ім'я стоїть поруч найвідоміших у світі новелістів.

Василь Стефаник народився в сім'ї заможного селянина Семена Стефаника 14 травня 1871, в селі Русові на Станіславщині (тепер Снятинський район Івано-Франківської області). Його батько був дуже працьовитою людиною з важким й авторитарним характером, тож виховував сина дуже суворо. Мабуть, тому малку Василь горнувся більше до матері Оксани. Жила родина заможно. Коли у Великодню п'ятницю 1911 року згоріла батьківська хата, мати встигла винести з полум'я подушку, в якій були зашиті гроші, тож навіть після такого нещастя родина Стефаників не зазнала злиднів. Натомість був збудований ще кращий будинок, який стоїть у Русові й донині. Попри свою суворість, Семен Стефаник не жалів ні часу, ні коштів на освіту сина, спочатку віддав його до Русівської початкової школи, потім до Снятинської міської школи, згодом у Польську гімназію в Коломиї. У гімназії над Василем Стефаником знущалися не тільки ровесники, а й учителі. Треба зауважити, що навчання проходило польською мовою, українська в той час була під забороною.

У 1890 році, через звинувачення у нелегальній громадсько-культурній роботі (участь у «Покутській трійці» – таємному творчому об'єднанні духовно близьких митців-земляків) Василь Стефаник змушений був покинути гімназію в Коломиї та продовжив навчання в Дрогобицькій гімназії. Там він брав участь у громадському житті, став членом таємного гуртка молоді, особисто познайомився з Іваном Франком, з яким потім підтримував дружні стосунки. Після закінчення Дрогобицької гімназії в 1892 р. В. Стефаник поступив на медичний факультет Ягеллонського Університету в Кракові. Але замість студювання медицини він поринає в літературне і громадське життя Кракова.

У Кракові, який був на той час центром польського модернізму, знайомиться з новітніми європейськими

мистецькими течіями, що позначилося на формуванні Стефаника як митця. Розпочавши свій шлях із модерністського жанру поезій у прозі, намагається видати свої твори окремою книжкою під заголовком «З осені». Але книжка не зацікавила видавців, і письменник знищив рукопис, лише кілька поезій у прозі лишилися в архівах друзів Стефаника і були опубліковані вже після його смерті.

Також у Кракові він написав новели «Камінний хрест», «Вечірня година», «Дорога», «Палій» та інші. Перші реалістичні новели Стефаника («Виводили з села», «Лист», «Побожна», «В корчмі», «Стратився», «Синя книжечка», «Сама-саміська») побачили світ у 1897 році в чернівецькій газеті «Праця». Його перша збірка новел «Синя книжечка» вийшла 1899 року у

Стара батьківська хата

Чернівцях і принесла Стефаникові загальне визнання та захоплені відгуки найбільших літературних авторитетів, серед яких, крім Івана Франка, були Леся Українка, Михайло Коцюбинський, Ольга Кобилянська. У 1900 р. вийшла друга збірка Стефаника «Камінний хрест», яку також було сприйнято як визначну літературну подію, а вже після виходу третьої збірки «Дорога» у 1901 р. Василь Стефаник покинув остаточно навчання в університеті та виїхав із Кракова. Після цього вчинку і так не прості його стосунки з батьком сильно погіршилися, і Семен Стефаник повністю відмовив сина в утриманні.

Першим коханням Василя Стефаника була Євгенія Бачинська, проте історія скінчилася трагічно. Молодий письменник ще не планував одруження, а дівчина чекала сватів. Переживання з цього приводу виснажили її, і хвороба (туберкульоз) взяла гору – Євгенія померла. Відомо, що за Василем Стефаником упала і відома оперна співачка Соломія Крушельницька, але письменник казав, що чоловіком співачки він бути не може. Другим, не менш трагічним коханням Василя Стефаника була Євгенія Калитовська, але вона була одруженою, мала двоє дітей, і хоч відповідала взаємністю, піти із сім'ї не могла. Але й Калитовська померла рано. Одружився ж Стефаник із її сестрою Ольгою Гоморак, після весілля оселився у с. Стецева поблизу Русова на господарстві тестя. Там активізував громадську діяльність, яка була спрямована в першу чергу на піднесення самосвідомості народу західноукраїнських земель, став депутатом австрійського парламенту.

У 1910 році разом із дружиною й трьома синами (Семеном, Кирилом, Юрієм) переїхав до рідного села, у якому жив до кінця свого життя.

Після смерті дружини через десять років сімейного життя третя сестра Олена Гоморак допомагала йому виховувати дітей і вести господарство.

Після падіння Російської імперії Василь Стефаник гаряче вітав утворення Української Народної Республіки, але після громадянської війни й поразки

визвольних змагань письменник болісно переживав крах своїх сподівань.

У 1928 р. Радянський уряд з пропагандивною метою

призначив Василю Стефанику персональну пенсію, а в 1931 р. у Харкові були влаштовані урочистості з нагоди 60-ліття письменника. Проте, дізнавшись про штучно створений голод і переслідування української інтелігенції, Стефаник у 1933 році відмовився від персональної пенсії. Дізнавшись про цю ситуацію, митрополит Андрей Шептицький призначив письменникові пенсію від Української греко-католицької церкви.

Останні роки життя письменник тяжко хворів.

7 грудня 1936 року Василь

Стефаник помер і був похований у рідному селі.

Творчість Василя Стефаника – це не просто майстерне зображення галицького сільського побуту, політичних обставин того часу, це заглиблення в універсальні аспекти людського життя. Він зображував людину в межовій ситуації, обираючи найдраматичніший момент із біографії героя, трагедію якої щоразу переживав сам як свою власну. «Та хіба ж Стефаник малює саму нужду селянську?... Ні, ті трагедії й драми, які малює Стефаник, мають не багато спільного з економічною нуждою; се трагедії душі, конфлікти та драми, що можуть *mutatis mutandis* повторитися в душі кожного чоловіка, і власне в тім лежить їх велика сугестивна сила, їх потрясаючий вплив на душу читача», – писав Іван Франко.

Василь Стефаник започаткував цілком новий в українській літературі жанр малої новели, вільний

від народницької ідеалізації села, із зведенням до мінімуму описовості («образ без рамки», за словами самого письменника), крайнім лаконізмом розповіді, драматизм якої посилений перевагою діалогу і монологу над розповіддю. Його творчість і манера письма мали великий вплив на розвиток української новелістики.

Пропонуємо увазі читачів «Нашого голосу» новелу Василя Стефаника «Сини» (с. 14-15)

Редакція «НГ»

**Батько письменника
Семен Стефаник**

**Дружина Василя Стефаника
Ольга Гоморак**

Василь СТЕФАНІК

СИНІ

Старий Максим волочив яру пшеницю кіньми добрими, молодими. Борони літали по землі, як пера. Максим кинув капелюх на ріллю, сорочка розіпнялася і впала аж на плечі. Хмара куряви з-під борін засипала його сивий чупер на голові й на грудях. Він галасував, лютився, а люди з сусідніх нив говорили до себе:

– Старий пес, все лютий, але молоді коні ще міцно тримає; богатир, іззамолоду добре годований, та втратив обох синів і відтогда все кричить і на полі, і в селі.

Максим спер коні.

– Старі кості, як стара верба: на вогонь добрі, а з кіньми бігати ні до чого. Як ноги погинаються коло коний, а в данці подаються, то такі ноги, най не кажу, що варт. Лізь, діду, на піч, пора вже прийшла.

То він потряс сивою головою попід чорні кінські гриви та кричить даліше:

– Та на піч, брє, я ще годен вілізти, але піч студена, облупана. Образи на стінах почорніли, а світі дивлються на пусту хату, як голодні пси. Стара ціле жите обтикала їх бервінком та васильком та голуби перед ними золотила, аби ласкаві були, аби хата ясна була, аби діти росли. Та хоть їх багато, а всі вони до нічого, світці. Синів нема, стару запорпав у землю, а ви, боги, мусите вібачити за бервінок – було ліпше дбати... Ану, зіздочолий, поки нам бог назначив, берімси, брє, до цієї землі.

І ходили вони з одного кінця ниви на другий, за-тулені курявою, а борони кусали землю, гаркотіли, роздрапували її, аби зернові вчинити м'яке ложе.

– Ти, Босаку, ти не є жаден кінь, ти пес, ти всі плечі мені обгриз, знак на знакові, скусав та скусав. Не сіпай хоть ти мене, бо так ні жите насіпало, що ледви на ногах стою. Я тобі досвіта сиплю овес, ще сам нічого не ївши; я тебе вічісую; я тебе старими сльозами поливаю, а ти кусаєш. Зіздочолий у мене чоловік; він чорними очима за мнов водить; він мене жує, він свойов гривов обтирає дідові сльози; а ти поганий, серця не маєш. Ще недавно ти цілий жмут мого волосся вірвав і пустив під ноги в гній. Так не мож робити, бо хоть ти дуже красний кінь, але за це поганий. Жидам тебе не можу продати, але якби прийшов до мене святий Юрій, то, бігме, подарував би-м ті, аби-с з ним ішов змії розбивати; робити землю ти нездатний, бо в тобі спокою нема.

То він слинив пальці, вимивав рану на плечах та присипав порохом.

– Гей, коні, ідім, ідім...

А борони притихали, земля подавалася, розсипувалася, Максимові ноги чули під собою м'якість, тут м'якість, яка дуже рідко гостить у душі мужика; земля дає йому ту м'якість, і зате він її так любить. І як він викидав жменю зерно, то приповідав: «Колісочку я вам постелив м'якеньку, ростить до неба».

Максим успокоювався, не кричав уже та нагло задержав коні.

– Та якого дідька болиш, ти, стара корсо, хрупаєш у кождім замку, кривуле?

То він оглянувся позад себе та побачив попри борони довгу нитку червоної крові і сів.

– Скля залізло, матері твої! Тепер волочи, а ниви недоробленої не лишиш, хіба си розсочиш у кусні. А ти, небого ниво, малий спасибіг будеш мати з цієї старої крові, бо стара кров, як старий гній, ніц не родить; мені утрата, а тобі ніякого зиску.

Криваючи, він випряг коні, повів до воза та наклав перед них сіна.

– Ти, сонце, не захмурюйси на старого, що заборзо робить полудне; старий не має чим ходити...

Він витяг з торби хліб, солонину та пляшку і вимивав рану горівкою; потім відірвав кавалок рукава, завив ногу і зав'язав мотузком від міха.

– Тепер або боли, або переставай, або як хочеш, а волочити таки будеш.

Напився горівки, взяв хліб, кусав його та, наново сердитий, вигукував:

– Це хліб? Ним лиш коня жидівського чесати, бо на добрім коні шкіру зідре. Приходя до мене роєм ті підкьопані: «Діду, – кажуть, – ми вам печи будемо, прати будемо, запишіть нам поля». Ці подерті суки гадають, що я їм поле тримав? Як умру, то най на моім полі чічки ростуть та най своїми маленькими головками кажуть отченаш за діда.

Зі злості шпурив хлібом далеко на ріллю.

– Зуби здрігаються від цього макуха; пиймо, Максимку, горівки, вона гладко йде...

– Мой, мовчи, не гавкай над мойов головов; кому взевси співати? Оцему обдертому та обгризеному дідові? Лети собі геть до неба, скажи свому богові, що най не посилає мені дурну птаху з співом, бо як він такий моцний, най мені пішле моїх синів. Бо із-за его волі я лишився сам на всі землі. Най твій бог співанками мене не гулить, забирайси!

І він кинув грудкою землі в жайворонка, та жайворонок ще краще почав співати над його головою і не хотів летіти до бога.

– Ти, пташку, ти ніц а ніц не розумієш. Як мій малий Іван вганяв за тобою, аби тебе ймити; як шукав твого гнізда по межах та грав на сопівці, то ти тогди, пташко, розумно робила, що-с співала, так треба було робити. Твій спів та Іванова сопівка ішли

низом, а поверх вас сонце, і всі ви сипали божий глас і надо мнов, і над блискучими плугами, і над всім миром веселим. А крізь сонце бог, як крізь золоте сито, обсіпав нас янестев, і вся земля, і всі люди відблискували золотом. Так то сонце розчинило весну на землі, як у великім кориті...

– А з того корита ми брали колачі, а колачі стояли перед музиками, а молоді в квітках любилися і шли до сльобу, і котилася весна, як море, як потопа; та тогди, пташко, твій спів спливав у моє серце, як різка вода в новий збанок...

– Іди ж собі, пташко, в ті краї, де ще колачів не забрали, а дітей не порізали.

Обома руками взяв він свою сиву голову та й схилився до землі.

– Сид тобі, сивий волосе, стидайси, що приповідаєш та приспівуєш, як плаксива баба, бо нічо вже тобі на цім світі не поможє...

– Ех, сини мої, сини мої, де ваші голови покладені?! Не землю всю, але душу би-м продав, аби-м кровавими ногами зайшов до вашого гробу. Господи, брешуть золоті книги по церквах, що ти мав сина, брешуть що-с мав! Ти свого воскресив, кажуть. А я тобі не кажу: воскреси їх, я тобі кажу: покажи гроби, най я ляжу коло них. Ти видиш цілий світ, але над моїми гробами ти отемнів...

– Най тобі оця синя баня так потріскає, як моє серце...

– Та прийдіть котра до старого; ніби ви їх не обіймали, моїх синів, та не лягали в білу постіль? Та вони були, як дуби кучеряві... Та принеси на руках байстретко, не встидайси, приходи. Дід тобі всі коверці під ноги підкине, а байструкові порубає все полотно найтонше на пелінки. Бо ти ходиш без вінка та плачеш від наруги.

І дід здоймив обі руки вгору й кликав ними до цілого світа:

– Ходи, невісточко, ходи до тата, нам попа не треба!

Голосно заривав, приляг до землі і нею, як хустиною, обтирає сльози і почорнів. Та ще блавав дальше:

– Або приходи хоть ти, коханко, без дитини, та на твої шиї я вздрю єго руки, а на твоїх губах зачервоніють єго губи, а з твоїх очий, як з глибокої кирниці, я віловлю єго очі і сховаю їх в моє серце, як у коробку. Я, як пес, занюхаю єго чупер на твої долоні... Коханко, приходи і ратуй старого.

– Ти ще є на світі, а їх нема жадного, то найдіть дорогу до мене та принесіть вість. Насипте студеної роси на мій сивий волос, бо він мене пече кождий, як розжарений дріт. Моя голова палиться від того вогню.

І рвав з голови сиве волосся та кидав на землю.

– Сиве волосе, пали землю, я не годен вже тебе двигати.

До решти обезсилений, приляг до землі і лежав довго мовчки, а потім лагідно розказував:

– Послідний раз прийшов Андрій: він був у мене вчений. «Тату, – каже, – тепер їдемо воювати за Україну». – «За яку Україну?» А він підоймив шаблев груди землі та й каже: «Оце Україна, а тут, – і справив шаблев у груди, – отут її кров; землю нашу їдем від ворога відбирати. Дайте мені, – каже, – білу сорочку, дайте чистої води, аби-м обмивси, та й бувайте здорові». Як та єго шабля блиснула та й мене засліпила. «Сину, – кажу, – та є ще в мене менший від тебе, Іван, бери і єго на це діло; він дужий, най вас обох закопаю у цу нашу землю, аби воріг з цього корія її не віторгав у свій бік». – «Добре, – каже, – тату, підємо оба». Та як це стара вчула, та я зараз видів, що смерть обвилася коло неї білим рантухом. Я подавси до порога, бо-м чув, що її очі віпали і покотилися, як мертве каміне по землі. Так мені здалося, але світло на її чолі вже погасло...

– А рано вони оба виходили, а стара сперласи на ворота та не говорила, але так здалеко дивиласи, як з неба.

А як я їх скидав на колії, то-м кавав: «Андрію, Іване, взад не йдіть, за мене пам'єтайте, бо я сам, ваша мама на воротях умерла...»

До самого вечора Максим водив коні по ниві та не кричав уже, геть замовк. Діти, що вівці гнали, люди, що плугами попри нього дзвонили, з ляку не поздоровляли його. Замазаний грязюкою, обдертий, кривий, він неначе западався в землю.

Пізнім вечером, як Максим пообходив корови та коні та подоїв вівці, увійшов до хати.

– Ти, небого, геть затихла, замертвіла, як би в тебе хто ніж упхав, не годна-с слова сказати... Та я в тобі ще розгрібу трохи вогню...

Він зварив кулешу, убрав білу сорочку, повечеряв і затих. Потім приляк до землі і молився:

– А ти, Мати Божа, будь мойов газдинев, ти зі своїм Сином посередині, а коло тебе Андрій та Іван по боках... Ти дала Сина одного, а я – двох.

Іван РЕБОШАПКА

Із небозводу зірка канула в засвіття

В астральній символіці усіх народів зірка/зоря посідає визначальне місце. Зірки – це очі неба, нащадки місяця і сонця, які таємниче пов'язані з долею людей. Здавна уважається, що в кожній людині є власна зірка. При її народженні на небі появляється нова зірка. Падіння зірки із неба сприймається як смерть людини.

Падінням зірки з нашого рідного небозводу сугеруючою метафорою можна уподібнити із непоправною втратою – кончиною Івана Семенюка, першорядної інтелектуальної зірки нашої рідномовної духовності, якому 28 квітня цього року, у Страсний тиждень перед великим празником Воскресіння Ісуса Христа, мало б сповнитися 89 років.

Появившись при його народженні, власна зірка з високості неба служила йому надійним керманічем на шляху сповнення щасливої долі. Як зразковий приклад вихідця із сільської марамороської української місцевості Верхня Рівна, він такими рисами своєї вдачі, як виняткова працездатність, наполегливість у завершуванні розпочатої справи та уроджена здібність, сягнув найвищого «щабеля» інтелектуальної еліти, посівши великою своєю добротою, порядністю, людяністю, увічливістю, але й поміркованою толерантністю та безкомпромісністю почесне місце серед викладачів Клузького університету, і в цьому «храмі» науки й культури був символом потенцій своїх однокровних, про яких ніколи не забував, а, навпаки, з висоти університетського «олімпі» дбав про них, а після 1989 р. таки перейшов на «ниву» українства, яким постійно піклувався.

Після закінчення семирічки у рідному селі, Іван Семенюк був учнем першого випуску українського ліцею ім. Тараса Шевченка, заснованого в Сігеті 1945 р. У ліцеї відзначався ненаситною жадобю до знань, як це підкреслювала славнозвісна тодішня викладачка Орися Хортик. Особливо подобалися йому точні науки, математика й фізика, але, будучи направленим на вищі студії до прадавнього осередка російської науки й культури Санкт Петербурга, він закінчив там (1957 р.) філософський факультет, повернувся додому, і восени 1958 р. його було призначено працювати у Клузькому університеті ім. Бабеша-Бойоя, в якому він своєчасно пройшов ступені професійного університетського підвищення.

У 1975 р. успішно захистив у Клузькому університеті докторську дисертацію на тему «Cunoașterea

științifică și convenționalismul filosofic» («Наукове пізнання та філософський конвенціоналізм»), в якій проаналізував всі аспекти логіко-дискурсивного та інтуїтивного рівнів наукового пізнавального процесу, включно і лінгвістичного, у висвітленні яких творче використав філософські погляди Л. Вітгенштейна, К. Поппера, Т. Куна, В. Квіна, П. Карнста і багатьох інших.

Теорія пізнання взагалі, а наукового (епістеміологічного) зокрема заповнювали Івана Семенюка. Після захисту докторської дисертації він поглиблено деталізував її тему в науковій студії «Cunoașterea științifică ca reflectare și creație» («Наукове пізнання як відображення й творіння»), підкреслюючи, що наукове пізнання можна легше пояснювати широкому загальному шляхом використання ряду таких парних концептів, як відображення-відкриття та винахідливість-творчість.

Ряд інших студій Івана Семенюка, присвячених питанню свободи у процесі наукового пізнання, були друквані в «Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Seria Filosofie» та у «Buletinul Științific al Institutului Politehnic din Cluj-Napoca». Інші його розвідки, тематично споріднені з вищезгаданими, як «Realitatea obiectivă sau realitatea limbajului» («Об'єктивна реальність чи мовна реальність»), «Aspecte metodologice ale cercetării interdisciplinare» («Методологічні аспекти міждисцип-

лінарного дослідження») і багато інших, були представлені як наукові доповіді на різних симпозиумах і надруковані у галузевих публікаціях. Окрім Клузького університету професор Іван Семенюк викладав філософію (також і курс логіки та методології науки) у Клузькому Політехнічному інституті (з 1980 р.), в Тиргу-Муреському Екологічному університеті (з 1997 р.). Як справжній університетський викладач, він був співавтором відповідного посібника Клузького університету «Cursul de filosofie» («Курс філософії»).

Як українець за походженням (і то – свідомий, чесний і правдолюбивий), Іван Семенюк не міг не цікавитись (навіть відчутно переживати) питання наукового пізнання (філософська підготовка далася взнаки) історичної долі українського народу. Першим доказом цього є змістовна його участь у складанні і друкуванні (2003 р.) клузьким вченим Теодором Павелом тому «Gândire politică și imaginar social la poroarele central-est europene. Secolul al XIX-lea. Antologie de texte» («Політичне мислення і соціальні уявлення народів Центральної та Східної Європи у XIX столітті. Антологія текстів»), у якому вперше подається румуномовному читачеві добірка (у власному перекладі Семенюка) представницьких текстів, з яких постає сумарна картина політичного мислення і змагання українського народу (на фоні подібних змагань австрійців, чехів, словаків, поляків, угорців, румунів, сербів та хорватів) за його національне утвердження, починаючи від Кирило-Мефодіївського товариства до проголошення 9/22 січня 1918 р. Центральною Радою державної незалежності Української Народної Республіки.

Теоретичним обґрунтуванням вищезгаданого питання є наукова студія Івана Семенюка «Ideea libertății naționale și statale în cultura ucraineană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea» («Ідея національної та державної незалежності в українській культурі другої половини XIX століття»), надрукована (2006 р.) в упорядкованому тим же вченим Теодором Павелом томі «Opțiuni politice la poroarele central-est europene în secolul al XIX-lea» («Політичні варіанти для народів Центральної та Східної Європи у XIX ст.») у серії «Documente – istorie – mărturie» («Документи – історія – свідчення»). Як для справжнього і, головню, дієвого філософа, якого турбувала хвилююча історична доля свого народу, для Івана Семенюка це питання стало темою постійних осмислювань, з якими він вступав на різних симпозиумах.

До повного включення Івана Семенюка в українство й україніку Румунії спричинилися кардинальні грудневі події 1989 р., які вирішально посприяли його бажанню та прагненням інших побратимів за-

класти основи україністичного центру в Клужі. І так, протягом певного часу Іван Семенюк працював редактором українських передач радіостанції Клужу, став заступником голови (професора Онуфрія Вінцелера) клузького Товариства Румунія-Україна, а після відкриття українського відділення Клузького університету його вважали тамтешнім надійним викладачем (української літератури). Для утвердження новоутвореного відділення Семенюк знайшов зразкового покровителя в особі славнозвісного професора Київського національного університету ім. Т. Шевченка – румуніста і романіста Станіслава Семчинського, який не раз приїжджав до Клужу, усіляко допомагав відділенню та університетові взагалі, який відзначив його вклад присвоєнням йому звання Почесного доктора.

Професор Іван Семенюк і після виходу на заслужену пенсію продовжував діяти на ниві україніки – брав участь із цікавими науковими доповідями на клузьких, бухарестських та київських конференціях, друкував у «Нашому голосі». Так, в обширній студії «Українські письменники Румунії» («Наш голос», № 213), присвяченій «духовному покровителю Українського відділення Клузького університету імені Бабеша Бойоя» Станіславу Володимировичу Семчинському, він показує роль Серетської та Сігетської українських педшкіл та ліцеїв, бухарестського українського відділення та україномовної газети «Новий Вік» в зародженні в Румунії української духовності, зокрема у постанні оригінальної рідномовної художньої літератури, коротко представляючи її представників: Гаврила Клемпуша, Івана Федька, Юрія Павліша, Івана Ковача, значно обширніше Михайла Небиляка. У наступній статті під тим же заголовком «Українські письменники Румунії» Семенюк обширно аналізує творчість його односельчанина Івана Федька, «чудового і талановитого українського письменника Румунії другої половини XX-го століття», автора книг «По новому шляху» (1960 р.), «Новели» (1977 р.), посмертної книги «Обірваний політ», відзначаючи: «на підставі звичайних, легких сюжетів, взятих із життя українських селян Мараморощини, можна легко прийти до висновку, що письменник знаходиться на початку свого творчого шляху. Однак, читаючи оповідання та новели, зібрані між обкладинками книг, швидко переконуюєшся, що автор є «зрілим» і талановитим письменником». Цікавим у статті Семенюка є визначення «часових координат творчості» Федька, тобто обширне представлення його постулових тематичних розробок у кожній книзі.

(Продовження на 18 с.)

Із небозводу зірка канула в засвіття

(Продовження з 17 с.)

Зовсім правильна Семенюкова думка стосовно належного осмислювання творчості Івана Федька: «... щоб надати загальну характеристику його творчості, потрібно, на мою думку, відходити від найголовніших заголовків його творів і на їх підставі сформулювати (...) загальну оцінку його творчості. Беручи за основу це міркування, можемо, без сумніву, підкреслити, що творчість Івана Федька є своєрідною хронікою життя українців Мараморощини по новому шляху перших двох десятиліть після Другої світової війни». Третя стаття Івана Семенюка під цим же заголовком «Українські письменники Румунії» («Наш голос», № 215), присвячена детальному аналізу творчості Михайла Небиляка (1949-2003), який, після закінчення університету й недовгої праці в Бухаресті, повернувся додому, незадовольняюча праця в столиці могла бути «однією із можливих причин його рішення повернутися у своє рідне село і стати учителем української мови та літератури. Видно, що письменник не міг жити далеко від того середовища, яке живило його уяву, почуття і творчий порив», зовсім правильно вказує Семенюк джерельну основу Небилякових творів. У Небиляковій творчості Семенюк виявляє, як виражається він, симетричність між поезією та прозою, тобто поступове чергування появи творів поетичних і прозових: у році закінчення факультету (1972) появилася перша його збірка поезій «Криниця моїх очей»; впродовж праці в столиці він робить крутий поворот і пробує свої сили

на терені прози. Ця спроба увінчується великим успіхом, а саме виходом у світ роману «Лорана», першого роману в українській літературі Румунії; у 1978 р. появилася другий його роман «Любов до ближнього», перекладений на румунську мову; здавалося б, що Михайло Небиляк покинув поезію, але в 1990 році виходить у світ друга його збірка поезій «Неспокій весни»; письменник обіцяв видати збірку поезій «Заборонені любові» та роман «Смуток великих снігів». «На жаль, – підсумовує Семенюк, – ці тексти ні до сьогодні не були опубліковані, і є підстави думати, що вони десь загубились».

На думку Семенюка, наріжною в Небиляка є тема війни, потрактована як у його поезії, так і в обох романах. Обидва романи Семенюк детально аналізує. У його підсумкові є ряд відзначень, ніким, здається, не поданих: «...короткий аналіз творів письменників Івана Федька і Михайла Небиляка доводить, що їх творчість була невіддільно пов'язана з життям і турботами українців Мараморощини, зокрема їх односельчан у поворотному періоді їх історії, у періоді їх відродження та культурного розвитку. Письменники навіть натякають, що вони пишуть про своїх односельчан. Так, І. Федько називає своє рідне село Верхню Рівну – Верхнянкою, а М. Небиляк дає прізвище Рона (Рона – це румунська назва села Верхньої Рівни) головному персонажеві роману «Лорана».

Тобі, рідний побратиме, спочивок у засвітті нехай буде спокійним, бо всі прижиттєві старання ти віддав на користь однокровним нащадкам.

Літературно-культурний календар „Нашого голосу”

ТРАВЕНЬ

2 травня

- 88 років від дня народження Івана Семенюка (1932-2001) – публіциста, доктора філософських наук, колишнього викладача української літератури на країнському відділенні Клузького університету ім. Бабеша Бойоя.

3 травня

- 35 років від дня народження Штефанії П'єтряню (1985) – редактора часопису «Curierul ucraïnean».

- 2 роки від дня смерті Василя Баршая (1943-2019) – українського поета.

9 травня

- 46 років від дня смерті Дениса Онищука (1901-1975), українського письменника, перекладача, педагога та культурного діяча.

18 травня

- 114 років від дня народження Ірини Левинської (1907-1990) – української письменниці.

29 травня

- 86 років від дня народження Івана Ребешапки (1935) – фольклориста і літературознавця, редактора літературного журналу українців Румунії «Наш голос», доктора філологічних наук, професора Бухарестського університету, почесного професора Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича, гостьового професора Університету Альберти (Канада, 1992-1993), члена Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (Париж).

Іван КІДЕЩУК

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: «ХУСТИНА» ЯК СИМВОЛ ЛЮБОВІ ДО УКРАЇНИ ТА ЇЇ НАРОДУ

*Все упованіє моє
На Тебе, мій пресвітлий раю,
На милосердіє Твоє
Все упованіє моє
На Тебе, Мати, возлягаю
Святая сило всіх святих
Пренепорачная, благая!*
(Т. Шевченко – Марія, 1859)

1. У муках заслання дописувались шедеври «Кобзаря».

Ліро-епічний твір «Хустина» був написаний у незвичайних умовах поневолення молодого Тараса Шевченка в Орській фортеці в кінці 1847 року, коли незламний поет починав писати свої «захаяльні книжечки» (між 1847-1850 роками), наперекір прямій забороні писати й малювати, як з глибоким болем у душі зізнається він сам у «Щоденнику»: «Якби я був недолюдок, кровопивець, то й тоді для мене влучнішої кари не можна було б придумати, як заславши мене до Окремого Оренбургського Корпусу солдатчини. Ось де причина моїх невимовних страждань. І до того всього мені ще заборонено малювати. Відібрати мою найблагороднішу частину мого бідного існування. (...) Август-поганин, заславши Назона до диких Гетів, не заборонив йому писати й малювати, а християнин М(икола І) заборонив мені і це, і друге. Але один із них – кат християнин дев'ятнадцятого віку, що на його очах виросла найбільша держава у світі, виросла на основах Христового заповіту».

Салдатчина – це постійна мука щоденною муштрою і покараннями за невлучні виконання обов'язків. Якщо поет не вклонявся як треба перед офіцером, то його карали добою «гауптвахти», або муштрою до перевтоми. Влітку йшов на берег річки Ори й там у кущах «виймав із-за халяви шматок паперу та олівець і записував свої поетичні натхнення». Не раз, коли повертався, зазначав брак якоїсь книжки й тоді скоро йшов відкупити свою духовну втрату, за яку друзі купували цигарок (див. «Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників», К. 1958 – Ф. М. Лазаревський та М. М. Лазаревський, сс.134-136).

Заборону писати й малювати поет гостро засуджує, бо ніде на світі таке не діялось, щоб карати, як «недолюда чи кровопивця» та нищити «найблагороднішу частину мого бідного існування» – скаржився поет, згадуючи

римського Августа-поганина, який не покарав так Овідія між джетами в Понт-Ексіні, як це зробив християнин Микола І, щоб знищити українського генія, який не кається навіть будучи засланим і з обуренням та іронією засуджував царя-християнина за його експансивну антихристиянську політику проти сусідніх азійських народів, примусивши їх носити величні кайдани «найбільшої держави у світі», царської Росії.

В таких умовах розпочав Шевченко свою Оренбурзьку невольницьку захаяльну творчість, але не смутну, як латинець Овідій, а боголюбну, українолюбну і народолюбну поезію волі, правди й любові, як свідчить його «Кобзар», зокрема молитви й переспіви псалмів Давида, все осяяне євангельським світлом Божої волі, правди й любові, бо це святі ідеали, якими постійно керувався незламний поет, дописуючи свій життєвий «Кобзар» наперекір царській забороні, щоб здійснити мрії-надії закріпачених його земляків.

2. Лаконізм «Хустини» об'єднує історичні пісні, балади й думи народу.

На превелике щастя, завдяки піклуванням щирих друзів, пощастило поетові піти в Аральську експедицію з Бутаковим, де художник змальовує вперше краєвиди Аральського моря та берегів Сирдар'ї, де теж не легко було на палубі корабля під спекотним сонцем, але, з Божої ласки, без муштри та нагляду Шевченко обробляє «Хустину» до бажаної форми та пише найсвітліші вірші «Кобзаря», якими перевищить всі творчі періоди волі й неволі. Щодо згаданого ліро-епічного твору «Хустина», завдяки аналізу Алли Калинчук відкриваємо народні джерела історичних пісень та дум, риси віршованих оповідань, легенд та балад, через що шевченкознавці розглядають його з жанрової точки зору по-різному: ліро-епічне віршоване оповідання (Ф. Пустова), балади (Г. Нудьга, В. Ненадкевич, М. Бондар), епічний вірш типу балади (Ю. Івакін) і поеми (Л. Білецький). «Спроба комплексного аналізу» (А. Калинчук) теми та сюжету з історично-побутовим змістом «Хустини» Шевченка за стилістикою, технікою віршування, орнаментикою та народними мотивами віддають перевагу синтезу між історичною піснею і думами, яких найбільше оцінював Шевченко (Вісник Черкаського університету, серія – Філологічні науки, 2015).

(Продовження на 20 с.)

ТАРАС ШЕВЧЕНКО: «ХУСТИНА» ЯК СИМВОЛ ЛЮБОВІ ДО УКРАЇНИ ТА ЇЇ НАРОДУ

(Продовження з 19 с.)

З цієї точки зору поетична творчість шевченкового «Кобзаря» представляє народні моделі часто обрані з народних пісень, дум, легенд, балад тощо, які співалися, оповідалися з покоління в покоління, з уст в уста, прославляючи незабутніх героїв, що жертвували своїм життям в боротьбі за волю рідної землі та своїх побратимів. З любові до безталанної України воювали не тільки славні козаки, бо їхні ряди часто міцнішали втікачами та компанійцями, тобто добровольцями, з рядів селянства, що покидали сім'ї та тікали з кінями в луг до Січі, щоб разом, спільною кров'ю здобувати довгожданне звільнення з-під чужого ярма (див. «Невольник»). Сирітська доля була найболючішою для поета, який десятилітнім зістався круглою сиротою, втративши батьків, що надто рано в гріб полягли через тяжкий, нестерпний гніт панщини. Якщо невольник Степан зростав із козацьким вихованням круглою сиротою у старого козака, тоді анонімний сирота з трагічної поеми «Хустина», закоханий у дівчину-сирітку, вибирає долю компанійця, щоб вперше піти захищати землю Батьківщини від ворогів, а при поверненні додому вирішити справу свого весілля і майбутньої сім'ї після свята Пречистої (Успіння Пресвятої Богородиці – 15 (28) серпня), коли православні після посту могли робити весілля.

Романтичним стилем із самого зачину поетичного шедевра Шевченко використовує стислу антитезу, в якій лаконічно зосереджуються експозиція і трагічний соціальний конфлікт запеклих битв за незалежність, що засівали землю невинними жертвами мужніх хлопців у боротьбі із загарбниками:

Чи то на те Божа воля?

Чи така її доля?

Росла в наймах, виростала,

З сиротою покохалась.

Неборак, як голуб, з нею,

З безталанною своєю,

Од зіроньки до зіроньки

Сидять собі у вдівоньки.

Сидять собі, розмовляють,

Пречистої дождають.

Дождалися... З Чигирина

По всій славній Україні

Заревли великі дзвони,

Щоб сіддали хлопці коні,

Щоб мечі-шаблі гострили

Та збирались на веселля,

На веселе погуляння,

На кроваве залицяння.

(Друга половина 1847, Орська кріпость)

Світла картина щирого кохання ознайомлює нас із дорослими молодятами-сиротами, що кохалися, мов голуб з голубкою, «Од зіроньки до зіроньки» у «вдівоньки», де в наймах виростала «безталанна» дівчина-сирота.

Закохана пара мріяла про щасливу долю їхнього подружжя після свята Успіння Пречистої Богородиці, але, на їх нещастя, «заревли великі дзвони» з Чигирина, де славетним Богданом Хмельницьким та Іваном Дорошенком кувалась нова доля незалежної України: «Щоб сіддали хлопці коні,/ Щоб мечі-шаблі гострили/ Та збирались на веселля,/ На веселе погуляння,/ На кроваве залицяння» – охороняти святі ідеали волі й незалежності своїх земляків.

Світлий початок антитези обривається несподіваною вісткою негайного зупину ворогів завдяки мужнім борцям добровольцям-компанійцям, до яких, не вагаючись, долучається неборак-сирота, щоб сповнити свій обов'язок, бо молодь добре знала, що «рев» дзвонів зове хлопців виконати громадянську повинність – захищати батьківщину, це рішення було утверджене ще Дем'яном Многогрішним, гетьманом Лівобережної України між 1668-1672 роками, після падіння героїчного Чигирину, знищеного поляками, турками та «браттями»-росіянами, незважаючи на договір Переяславської Ради.

Дзвони колишньої столиці Богдана Хмельницького пробуджували всю Україну, скликаючи хлопців-добровольців воювати за вільну долю побратимів у спецкампаніях під прямим керівництвом гетьманів. Тому, як згадує Шевченко, існував звичай проводити добровольців кілька миль поза село як ритуал любові до квітучої молоді, що жертвувалась у боротьбі за волю батьківщини:

Випроважала вдова свого сина,

Ту єдиную дитину.

Випроважала сестра свого брата.

А сірому сиротина

Випроважала: коня напувала

До зірниці із криниці,

Виносила зброю – шаблю золотую

І рушницю-гаківницю.

Випроважала три поля, три милі,

Прощалася при долині.

Дарувала шиту шовками хустину,

Щоб згадував на чужині.

Ой хустино, хустиночко!

Мережана, шита.

Тільки й слави козацької –

Сіделечко вкрити.

(Далі буде)

Люблю весну

Слова Володимира СОСЮРИ Музика Івана ЛІБЕРА

Помірно

1. Люб-лю вес-ну, та хто ї-ї не лю-бить, Ко-ли жит-тя цві-
 2. Люб-лю, ко-ли блу-ка-є мі-сяць в тра-вах, Ха-ти-ни бі-лить
 3. Вес-на вдяг-ла у зе-лень ві-ти ду-ба, У-же кур-ли-чуть

те, як пиш-ний сад. І, мов у сні, ше-по-чуть лис-тя гу-би, І
 про-ме-нем сво-їм І п'є теп-ло но-чей лас-ка-вих, А
 в не-бі жу-рав-лі. Лю-блю вес-ну, та хто ї-ї не лю-бить На

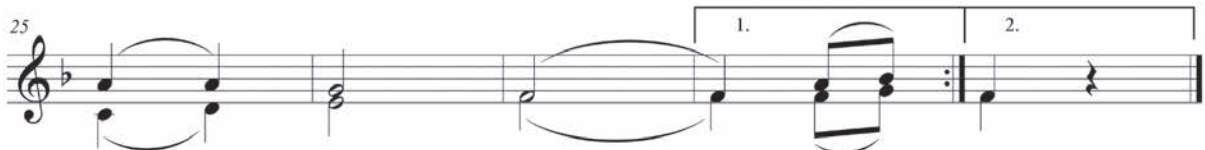
кві-ти шлють со-лод-кий а-ро-мат.
 на лу-гах пли-ве ту-ма-нів дим... Люб-лю вес-ну, ко-ли плю-ско-чуть
 цій чу-дес-ній, ра-діс-ній зем-лі! на, на, на, на, на, на, на, на,

рі-ки, Ко-ли ри-да од щас-тя со-ло-вей І за-гля-да-є
 на, на, на, на, на, на, на, на, на, на, І за-гля-да-є

сон-це під по-ві-ки У ти-ши-ні за-ду-ма-
 сон-це під по-ві-ки У ти-ши-ні за-ду-ма-

них а-лей... // На-//
 них а-лей...

Микола ВЕГЕШ, Ірина Люба ГОРВАТ

МОЛОДІСТЬ РОМАНА ШЕПТИЦЬКОГО (1865-1899)

(Продовження з № 322)

30 травня «розпочав 3-денні реколекції, а дня 2 (21. V) червня 1888 р. в суботу, як 89-ий з ряду кандидат до відновленого Чина св. Василя В. був прийнятий сей молодий доктор прав, граф Роман Александер Шептицький, до добромільського новіціату»¹¹³. Настоятелем монастиря, як вже вказувалось, був Щепковський, а його заступником А. Баудісс. Старшим ревнителем для 9 новиків і 4 кандидатів був брат Лукавський. До цього оточення потрапив і Роман. Новіціат мав тривати від серпня 1888 р. до вересня 1889 р. Фактично, він склав свої прості обіти 1 липня¹¹⁴, в Добромилі прийняв нове ім'я Андрей. Безперечно, «так учинив із поваги до давньої чисто апокрифічної традиції, за якою апостол Андрей проповідував Євангеліє там, де одного дня постала Київська держава»¹¹⁵. Щось подібне зустрічаємо на сторінках іншої біографії майбутнього митрополита: «На чернечих облечинах Роман Шептицький прийняв ім'я Андрей. Прийняв його за своїм другим (згл. третім) світським іменем Александер, бо в Василіянському Чині є звичай приймати таке чернече ім'я, що починається тою самою початковою буквою, якою починалося хресне ім'я. Чернече ім'я Андрей було провісним для майбутнього українського Великого Митрополита, з уваги на відому в українському народі збережену легенду, про св. Ап. Андрея Первозванного на київських горах»¹¹⁶. «Торжество облечин почалося о год. 9. – писав Йосафат Скрутень. – ... Положився з розложеними навхрест руками перед великим олтарем і зачалися молитви. По чверть години вклякнув, а священник спитав його від олтаря: «Пощо прийшов ти тут?». «Провадити каянне життя». «А в чім хочеш його знайти?». «В рясі й законнім життю». Після сего, наскільки тямлю, священник утяв йому по ковтку волосся нахрест, на вершку голови, над чолом і по обох боках, відмовляв молитви й надав йому ім'я Андрей. Тоді зблизився о. Щепковський і віддав йому до рук рясю і законний пояс. Роман пішов до захристії і вернув уже перебраний»¹¹⁷.

3 жовтня 1889 до червня 1891 рр. Андрей Шептицький прослухав університетські виклади у Кракові, а впродовж 1892-1894 академічних років закінчив богословські студії. Доктор теології та філософії «мав спеціальний дар до вивчення мов і, крім класичних мов – грецької та латинської, як теж старослов'янської та старослов'янської мов, що їх вивчав основно, та мов польської та української, знав ще добре, в слові й письмі, мови німецьку, англійську, французьку та італійську, якими свobodно послуговувався. Розумів добре й інші слов'янські мови, як російську, білоруську, чеську, сербо-хорватську та й деякі інші романські мови. Передовсім знання старослов'янської мови й живих слов'янських мов допомагало йому опісля у великій мірі в його найважливішій, унійній праці. А добре знання європейських мов використовував він пізніше у своїх широких зв'язках в політичному світі в Європі та в Америці в обороні політичних прав і державних змагань українського народу»¹¹⁸.

Незважаючи на молодий вік (30 років), Андрей став магістром новиків. Він – перший василіянин на цій посаді після реформи. Папа Лев XIII покладав великі й відповідальні обов'язки на магістра, який «за своїм розсудком, мав право зарахувати до новіціату чи до кандидатури ту частину новіціату, яку перед Реформою відбували новики, яких взято з новіціату до навчання у школі при Лаврівському монастирі. Ті ж, що приступали до Реформи після професії, мали відбутися один рік новіціату і в тому часі місячці реколекції, а потім сам Магістер мав вирішити, хто з них ще частково мав повторити чи доповнити студії, а кого призначити до сповідей і проповідей»¹¹⁹. Через багато років, у лютому 1944 р., виступаючи з промовою пам'яті отця Дионізія Ткачука, Митрополит сказав: «Завданням магістра – передусім розвивати й скріпляти монаші покликання. Молодь, що зголошується до новіціату, часто не здає собі справи з того, чим є монаше покликання і як з ним обходитися, щоб допровадити до повного розцвіту. До цього служать і конференції, які магістер має три рази

113 Скрутень Йосафат. У чернечій келії. Богословія: науковий тримісячник. 1926. Т. IV. Кн. 1-4. Львів: Богословське наукове товариство. Львів, 1926. С. 28.

114 Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність. Церква і Церковна єдність. Документи і матеріали. 1899-1944 / Упор. Андрій Кравчук, Оксана Гайова. Т. 1. Львів: Монастир Монахів Студійського Уставу – Видавничий Відділ «Свічадо», 1995. С. XXV.

115 Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / пер. з фр. Я. Кравець. Вид. 2-ге, виправл. Львів: Свічадо, 2016. С. 60.

116 Лаба Василь. Митрополит Андрей Шептицький. Його життя і заслуги. Люблин: Свічадо, 1990. С. 23.

117 Скрутень Йосафат. У чернечій келії. Богословія: науковий тримісячник. 1926. Т. IV. Кн. 1-4. Львів: Богословське наукове товариство. Львів, 1926. С. 30.

118 Баран С. Митрополит Андрей Шептицький: життя і діяльність. Мюнхен: Вернигора, 1947. С. 16.

119 Нарис історії Василіянського чину святого Йосафата. Рим: Видавництво оо. Василіян, 1992. С. 330.

в тиждень, і наука катехизму – так само три рази на тиждень, – і розмови з кожним з новиків зокрема. Я сам мав честь бути таким магістром ще в тих часах, коли василіанський новіціят знаходився в Добромільському монастирі: в році 1892-му чи з 1893-го до 1896-го, – і признаюся, що поза цими літами я рівного щастя ніде й ніколи не зазнав»¹²⁰.

В монастирі Андрей дотримувався досить жорсткого режиму, що не могло не позначитися на стані його здоров'я. «Отець Карло Кочоровський перестеріг мене, – пригадувала Софія Шептицька, – що брат Андрей їсть лише один раз на день, а ранком і увечері випиває тільки склянку чаю, що уважає нечуваним омертвлінням в його віці, рості й при теперішній виснажливій праці. При чому ректор колегії, який знав оцю гарячу аскетичну душу, дозволяв йому на всі можливі пости... З моментом, відколи Роман вступив до Чину, ніколи не спадало мені на думку турбуватися станом його здоров'я, дарма що я бачила його не раз примарнілим, та я була певна, що сам Господь Бог дбає про його здоров'я й в Його службі не може трапитися йому нічого злого. Отож, хоч багато осіб зауважувало, що Роман змарнів і схуд, я якимсь дивом не звернула на це уваги, але сьогодні наглядно бачу, що в цю пам'ятну зиму він настільки послабив свій організм, що попав у важку недугу, яка мало що не закінчилася його смертю»¹²¹. Тоді лікарі довго боролися за життя Андрея.

Ще перебуваючи в Добромилі, Андрей Шептицький захопився збиранням старих речей для майбутнього музею. Збереглися цікаві його спогади про ті часи: «Дещо пізніше, вже монахом, перебував я кілька літ із недовгими перервами в Добромилі. Недалеко добромільського монастиря отців Василіян є сховане в ярі між двома горами, прикритими тоді лісами, убоге сільце Поляна. З монастирською молоддю – зразу як новик, відтак як ритор та богослов, вкінці як магістр новіціату – ми часто ходили по лісах, дебрах і ярах, довкруги старинного монастиря. Спускаючися в яр по полях без дороги, заходили ми до Поляни. Нам видавалося, що жодна дорога до цієї маленької оселі не веде; вона була наче оазою в тих пралісах. Здавалося, що люди зовсім забули це дивно тихе сільце. Рідко тільки пес загавкав, рідко перед хатою показалася дитина. На тлі темно-зеленого бору і вузьких пасем убогих піль золотавого вісику видавалася мені Поляна якимсь зачарованим селом. Поза селом від гори, окружена вінцем лип стояла маленька церковця чи радше капличка, бо була така маленька, що в ній іконостас мав лише царські двері й один дуже вузький перехід замість дияконських дверей.

До церковці, однак, нелегко було дістатися, бо пароха в селі не було. У цій капличці в іконостасному ряді були ікони. Оскільки пригадую собі, на одній дошці намальовані стояли рядом усі апостоли. Були вони мальовані сільським мистцем, що, крім давніх іконостасів, інших узірців не мав. Маляр із Поляни

Андрей Шептицький – монах Добромільського монастиря Чину св. Василія Великого, 1888-1892

не держався невільничо своїх узірців. Лінія у нього свобідніша, хоч композиція ще строго традиційна. Ікони, я думаю, є типові для тієї переходнової доби, що зачала несміло виступати під віками передаваних і повторюваних мотивів. Трудно було в Поляні догадатися, чи та дошка на 2-3 метри довга і другі трохи коротші з постатями святих були мальовані для цієї церкви чи перенесені до неї з давнішої. Зрештою, досвід навчив звертати увагу на всі подробиці способу, віку, з якого ікони походять. Уже зі Станиславова приїхав я у Доброміль. Дійшли ми до Полянської церкви у хвили, коли люди, побудувавши каплицю, зачинали стару церковцю розбирати, а ікони приготували палити (кілько то пре цінних ікон так згоріло по селах!) – як то старий церковний звичай велів, аби не була в поневірці свята річ. І так ікони давньої церкви села Поляни набув я, і вони стали одним із перших зав'язків Музею»¹²².

20 липня 1896 р. Андрей став ігуменом монастиря святого Онуфрія у Львові. За погодженням з отцем Платонідом Філясом, товаришем з новіціату, 19 травня 1897 р. він почав видавати релігійно-популярний часопис «Місіонар», а наступного року викладав богослів'я в Кристинополі. Професура догматики у вищій богословській школі отців Василіян в Кристинополі була останньою монастирською посадою ієромонаха Андрея Шептицького. Саме тут 2 лютого 1899 р. застала його цісарська номінація на станиславівського єпископа.

¹²⁰ Шептицький Андрей. Пастирські послання 1939-1944 рр. Т. III / Упорядники: Оксана Гайова, Роман Тереховський. Львів: Фондація «Андрей»; Видавничий відділ «Артос», 2010. С. 669.

¹²¹ Шептицька Софія. Молодість і покликання о. Романа Шептицького. Львів: Видавництво «Свічадо», 2015. С. 158.

¹²² Шептицький Андрей. Пастирські послання. Спільні пастирські послання. Т. IV / Упорядники: Оксана Гайова, Роман Тереховський. Львів: Фондація «Андрей»; Видавничий відділ «Артос», 2013. С. 548-549.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXVI)

Літературознавство. 21. Дослідницькі напрямки.

16. Пропагування в Румунії оригінальної українськомовної прози.

*4. Ступені й жанрові аспекти її становлення
та стильової диверсифікації*

(Продовження з № 322)

Починаючи з даного числа «Нашого голосу», у вищезгаданій його рубриці поступово представлятимуться помітні проявлення жанрово-видової диверсифікації української оригінальної малої прози в Румунії. На цей раз, мова піде про малу гумористичну прозу.

До гумористичних засобів висвітлення людських вчинків вдавалися майже всі наші прозаїки, щоправда, не в однаковій мірі, а тільки принагідно, й не всіх можна вважати письменниками-гумористами, ані Степана Ткачука, проза якого часто «просякнута» гумористичним «соусом».

Зачаток цього різновиду малої прози в нашій літературі належить уродженцеві (1941 р.) сучавського села Негостина Вікторові Кідеші, який закінчив (1959 р.) Серетську українську середню школу, потім українське відділення Бухарестського університету. Гуморески почав писати ще під час свого студентства, а кілька з них вперше були надруковані 1964 р. в альманасі «Серпень» під псевдонімом Василь Крикун, цей псевдонім своєю семантикою сугерує читачеві думку, що він має до діла з творцем із уродження нахилом до гумористично-іронічного представлення людських пороків тощо. На шкоду нашої короткої гумористичної прози, голос Василя Крикуна невдовзі безслідно... «затих» назавжди.

Зате два інші представники малої гумористичної прози, а саме Василь Цаповець та Богдан Ґедимін, зразково утвердили цей різновид творчості в нашій літературі. Обидва вони – суттєві прозаїки-гумористи, і в кожного з них – самотні стильові різновидні почерки письма й тематична відмінна палітра гуморесок.

Василь Цаповець (2 березня 1943 р. – 5 квітня 2013 р.) – уродженець українського сучавського села Шербівці, який після закінчення семирічки рідного села навчався у Серетському українському ліцеї, потім в Ясському філологічному інституті, а далі продовжив навчання в Бухарестському університеті, закінчивши відділення подвійної спеціалізації – румунська та російська мови. Певний час працював перекладачем в Україні (у Кривому Розі), потім до виходу на пенсію працював викладачем в одній із сучавських сільських шкіл.

Дебютував з гуморесками ще у студентських роках у г. «Новий вік», друкувався також в альманасі «Обрії». У 1984 році появилася перша його збірка гуморесок «Сила переконання», удостоєна дебютної премії Спілки письменників Румунії. А через шістьнадцять років, у 2000-му, появилася друга його збірка гуморесок – «Життя без гриму». Деякі його гуморески були перекладені на мадярську мову. Друкувався Цаповець і в чернівецьких журналах – в українському «Ластівка» та в румунському «Bucovina literară». У некролозі «Василь Цаповець відійшов у блакить неба» («Наш голос», № 226, 2013 р., с. 13) Іван Кідешук подає інформацію, одержану від дружини й дочки Цаповця, що «у підготовці до друку знаходяться нові книжки «Тентація» та «Блакить українського неба». Останні два роки свого життя, відзначає Кідешук, Василь Цаповець «дуже хворів, але не покидав пера, допрацював збірку малої прози «Вітрогон» (гуморески та детективні оповідання), розпочав роман «Поети не помирають двічі». Його похоронено на сучавському кладовищі «Раса» («Спокій»), поблизу могили священника-поета Миколи Устияновича.

Після появи дебютної збірки Василя Цаповця «Сила переконання» літературознавці намагалися окреслити його художню індивідуальність, і кожний з них по-своєму визначав її. Властивим йому піднесено-метафорично-імпресіоністичним стилем (із вміщаними в собі літературознавчими «зернами» [у статті «Василь Цаповець» // «Обрії», 1985, с. 107] Степан Ткачук відзначав уповні оправданий вступ Василя Цаповця у гумористичну літературу високого ґатунку (Цаповець «увійшов у храм гумору передніми дверима і залишився під його склепінням веселкою сміху»), гумористичну літературу, яка сприяє позбавленню людських вад та пороків («Василь Цаповець – син сміху і жарту, попід його батьківським порогом тече потік іронії, в якому в ніч під Івана Купала очищуються всі грішники цього світу»). Відзначав Ткачук і суто гумористичну сутність Цаповця («Гумор – його хліб насущний; книга «Сила переконання» переконала читачів, що талант новоспеченого гумориста неабиякий і що на нього вони можуть поклати надії», оскільки Цаповцева книга – «промовистий підсумок [його] шукань і знахідок на гумористичному полі»), авторове різноманітне

коло гуморесок («буденність і люди, що її заселяють, являються його скарбницею вражень і натхнення»). Приблизно правдоподібно, сумарно окреслив Ткачук спосіб побудови Цаповцем своїх гуморесок («Кожна гумореска будується за принципом невеличких епізодів»), їх художню майстерність (Цаповцеві властива «живописність реалій, пластичність описів, природність діалогів»). Підсумкові Ткачукові висновки – два: 1) Перед тим, «як взятися за перо та написати свою першу збірку гуморесок, Цаповець немало років ходив полювати та рибалити з Остапом Вишнею, чаркував з бравим вояком Швейком, годувався тільки народними усмішками» [невідомо, щобхтось спробував виявити джерельні впливи Цаповцевих гуморесок, а це питання, дійсно, вартує осмислити – І. Р.]; 2) Кінцева Ткачукова оцінка, що Цаповець – «гуморист неабиякого калібру», сформульована тим же ткачківським бомбастичним стилем, й вона підлягає урівноваженому осмисленню.

На обкладинці другої збірки Василя Цаповця «Життя без гриму» чернівецька літературознавиця Любов Піх подає визначальні достоїнства малої прози Цаповця – «майстер-психолог, який не лише зображає смішні епізоди чи ситуації з життя, а й глибоко проникає в душі своїх героїв, доходючи до вищого письменницького узагальнення комізму характеру. Знаходимо в його творчому доробку вдалі комічні сцени, смішні ситуації, влучні діалоги, яскраві комічні порівняння. Його вирізняє добра обізнаність з народною сміхотворчістю. Звідси у гуморесках – цілі розсипи народних анекдотів, прислів'їв і приказок, що збагачують і увиразнюють їх мову, несуть відчутний заряд гумору і сатири». Відзначення Любові Піх своїм змістом співвідносні з передше вказаними Ткачуковими. З ними вповні можна погодитися, окрім гей перебільшеного відзначення, що «В. Цаповець – майстер-психолог».

Цікаві доповнення художнього іміджу Василя Цаповця-гумориста наявні у статті Івана Кідещука про збірку «Життя без гриму» (див.: Ioan Chideșciuc, Vasyl Țaroveț, «Viața fără grimă» // «Curierul ucrainean», nr. 69-70, anul II, 2000, pp. 3;7), в якій, у порівнянні з першою, наявні вищі художні якості: автор уникає схематизму першої збірки; у побудові гуморесок вживає майстерність театральних сценаріїв, поєднуючи усно-розмовний їх дискурс із сценічною грою, завдяки чому гуморески наче постають «на ходу», зі слова в слово, представляючи пригоди безпосередньо прожиті, рідше вимислені. У другій збірці, – відзначає Кідещук, – значно поширеніша тематична

палітра, доповнена «критикою сьогодношньої й завсідної хворої дійсності», засуджуванням «оригінальної демократії», брехні й несправедливості. Гуморески іноді набувають форми палких політичних сатир, спрямованих проти парламенту, держави, високопоставлених керівників, пороки всіх розвінчуються переважно іронією, дисимуляцією, визнанням та вихваланням/звеличуванням зовсім незначних заслуг, самооцінюванням чи знецінюванням тощо.

Дехто наближає гуморески Василя Цаповця до гумористичних байок Дениса Оніщука, а Іван Кідещук – до гумору творів Степана Олійника. Цікавою є думка Кідещука, що тематично й стилістично гуморески-шіци Василя Цаповця близькі до жанрово відповідних творів сучасних румунських письменників Іона Баєшу та Мірчі Дінеску, до памфлетів румунського класика

Н. Д. Коча. Це питання, дійсно, цікаве, і

його осмислення, як у дзеркалі, зіркіше окреслило б художній імідж Василя Цаповця у параметрах літературознавчої типології, а й у можливій румунсько-українській літературній інтертекстуальності.

Усе досі вказане – це, зрештою ж, свого роду літературознавчі твердження-загальники, які можна застосовувати і в окресленні художніх іміджів інших гумористів. В чому ж тоді полягає

власний художній імідж Василя Цаповця?

До вирішення даного питання ефективніше, здається, підійшла Магдалина Куцюк у своїй статті «Тайна сміху» (точніше – *таємниця, секрет*) про першу збірку Василя Цаповця (див.: Магдалина Ласло-Куцюк, *Тайна сміху* // «Обрії», 1985, с. 136-146), в якій окреслення індивідуальності Цаповця вона здійснює аналізом таємниць/секретів його гуморесок на основі положень про функціонування механізмів комізму в гумористичній літературі. Так, одне із положень, яке оформив ще 1899 року Анрі Берґсон у своїй книзі «Сміх», має на увазі той факт, що секрет комізму полягає в механічному, автоматичному накладанні схеми на живе життя, й людина діє як автомат, стаючи смішною для оточуючих, як це наявне, наприклад, в гуморесці Цаповця «Хто куди?», в якій тракторист у нетверезому стані, «опинившись на залізному коні», гасає трактором по селу і нападає на ресторан, пробує «протаранити» його будівлю, далі «полює селом на ворогів», а врешті загрузає в річці, – тобто в таких смішних моментах п'яний тракторист поводить як автомат, поступає необдуманно.

(Продовження на 26 с.)

УКРАЇНІКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (LXV)

(Продовження з 25 с.)

Подібний секрет функціонування комізму наявний у гуморесці «Відпустка» й у ряді інших. Секрет мистецтва комічного зображення персонажа, за Бергсоном, полягає в наданні читачам можливості доброго пізнання пороків й інтимної сутності персонажа, внаслідок чого від нього як маріонетки читачі отримують кілька «ниток», якими автор-гуморист забавляється, і читачі, у свою чергу, забавляються, з чого, до речі, і походить їхнє художнє задоволення.

Іншим джерелом набування гуморескою комічного ефекту вважає Магдалина Куцюк визначене ще Іммануїлом Кантом протиріччя між реальним та очікуваним, як у гуморесці Цаповця «Теща»: купуючи квіти для майбутньої дружини, юнак ображає невідому йому старшу жінку, а дома в нареченої дізнається, що ображена жінка – його... майбутня теща.

Надто щедрим джерелом постання гуморесок Василя Цаповця є загальновідомий у світовій літературі комізм характерів: над людьми, непристосованими до життєвих умов суспільства, завжди нависає загроза, не як кари, то принаймні приниження, й одним із засобів приниження є насміхання над ними, отож ряд Цаповцевих гуморесок, як «Хочу спати», «В кого тече», «Тихе місце», «Не веде», «Відпустка», «Не проханий гість гірше од тварини» й ін., мають на увазі порушників правил співжиття, вміщаючи комічні засоби лагідного «покарання».

Інше джерело комізму гуморесок Василя Цаповця Магдалина Куцюк пов'язує ще з думкою Арістотеля (якого Цаповець, безперечно, не мав на увазі, коли висміював сьогоднішні поведінкові відхилення – *I. P.*), який уважав, що письменник повинен служити вищим духовним цінностям і висміювати фальш, брехню та всяку «псевдовартість», проявами чого в наші дні стала гонитва за матеріальним добробутом, яка руйнує справжні цінності, набуття думки й душі, як у гуморесці Цаповця «Дилема», героїня якої обирає жениха в залежності від того, чи він має чи ні власний автомобіль.

Художньої «соковитості» набувають гуморески, включно і Цаповцеві, внаслідок широко використовуваного в комедіях прийому плутанини (*qui pro quo*), коли співрозмовники говорять про різні речі.

Крім вищезгаданих, гуморескам Василя Цаповця властивий також прийом словесного комізму, сконкретизований у частому використуванні промовистих прислів'їв, народних чи підправлених автором у народному стилі, призначених підсумуванню наслідку дії тієї чи іншої гуморески.

Другий видатний український письменник-гуморист у Румунії, який, згідно з оцінкою Степана Ткачука, «увійшов у храм [нашої літератури] передніми дверима сформованим прозаїком», це Богдан Ґедимін, «один із багатьох безсумнівних виগ্রашів» оригінальної української літератури в Румунії, «майже кожний твір якого пронизаний здоровим гумором, просякнутий дотепами, які осявають словесну канву, як діамант золотий перстень». Для Ґедиміна література – це «та «штукенція», з якою можна гратися набагато важче й небезпечніше, ніж з вогнем...»

Між Василем Цаповцем та Богданом Ґедиміном – різка стильова відмінність, у кожного з них власна художня індивідуальність. У Цаповця немає так званого гомерівського сміху, його гуморески просякнуті народним гумором, не просто селянським. А гумор Богдана Ґедиміна зовсім іншого ґатунку, який Михайлюк назвав інтелектуальним, оскільки «написане ним не лоскоче найперше «залози сміху» (якщо існують такі), викриваючи й висміюючи вічні людські слабкості й пороки (п'янство, хвалькуватість, шахрайство, глупість, кар'єризм, перелюбство, старосвітські пережитки) з чисто моралізаторською спрямованістю».

Богдан Ґедимін (справжнє ім'я – Івашко; народився 3 травня 1910 р., у Вишніці Сторожинецького повіту на Північній Буковині – помер у Бухаресті 21 січня 2001 р., на 90-му році життя), автор гуморесок, козерій, гумористичних оповідань.

Він – уродженець сім'ї інтелектуалів (батько – адвокат, голова суду, мати – вчителька), за зразком яких постала і його сім'я: дружина Віра (літературний псевдонім – Віра Дмитрівна) – авторка дописів до сурівських публікацій, а син – лікар. Початкову школу та лицей Ґедимін закінчив у Чернівцях, а медичний факультет у Бухаресті (1935 р.). Працював сільським лікарем, 1949 р. його було переведено лікарем-епідеміологом до Бухаресту, де він став головним лікарем столичної епідеміологічної служби, друкував багато статей у румунських медичних журналах, видаваних румунським Міністерством охорони здоров'я. У 1977 р. вийшов на пенсію та віддався літературній творчості, виступаючи на Бухарестській українській літстудії при Спілці письменників Румунії та друкуючи гуморески, козерії та гумористичні оповідання на сторінках «Літературного додатку» газети «Новий вік» й альманаху «Обрії». На схилі літ Ґедимін зібрав частину своїх гуморесок, козерій і спогадів, які збереглися в його сина, і за редакцією Михайла Михайлюка були видані посмертно 2011 р. у збірці «Примхлива муза».

Запримітною підставою творчості Богдана Ґедиміна-лікаря (як майже кожного цієї професії) є велика його начитаність, широка ерудиція та ознайомлення зі світовою культурою, а, крім цього, як у чернівчан, які жили й творили в Румунії, – вправне орудування експресивними валентностями української мови.

Начитаність та широка ерудиція й віддання літературній творчості аж після виходу на пенсію та набутий багатий життєвий досвід спричинилися, правдоподібно, до постання оригінального художнього стилю автора, який культивує гумор не такого виду, як, наприклад, Остап Вишня, а – стриманий/помірний, наче творений для читача-інтелектуала, який належно сприймає «дозоване» викривання і висміювання, інколи натяком та промовистою алюзією вічних людських слабкостей та пороків. Така художня «кардіограма» є визначальною у так названих же Богданом Ґедиміном його «практичних лекціях»-гуморесках. У першій з них, «Ех, музо ти моя примхлива!», наявне живе, наче наглядне співвідношення автора із його натхненницею-музою і тонка, але помірна, самоіронія: переписуючи слово в слово диктоване музою, пише автор, «можна сказати геніальні твори», замість незрозумілого, він «від себе додав» і «бігав аж тричі на літстудію похизуватися ними», але наслідок був чимраз гіршим: «першого разу гейби легко обійшлося, за другим разом вже мене суворіше критикували», (...), а «за третім [разом] мене зовсім рознесли. Мовляв, мої твори мають тільки приблизну дотичність до літератури, бо в них тільки капля мого оригінального, а решта списана чортзна-звідки» [це, можливо, – тонка іронія щодо тих, які неналежно сприймають інтертекстуальність його творів], а він, мовляв, «вже давно переступив біологічний вік, призначений для літературного творіння» [= інша «колька» на адресу переважної більшості молодих літстудійців, які якось неповажливо сприймали участь на чергових засіданнях осіб похилого віку, один з-поміж них принагідно навіть викрикнувся зовсім непристойно: «Чому тут так багато старих?!»], і йому «ліпше було б покинути писати таку – пхи – літературу і вернутися до своїх лікарських рецептів».

Спричинення своїх письменницьких невдач автор подає з тією ж соковитою самоіронією [самоіронія – це і самозахист, і його інакомовне вираження власних достоїнств]: «Так тобі й треба, недотепе, – докірливо підсумовує примхлива муза, – коли ти навіть те, що я тобі продиктувала, не зумів як слід переписати!»

Хоча, ніби застережливо, названа у дужках «Гумореска без натяків», «Друга практична лекція» своїм змістом поблажливо але іронічно націлена на діяльність деяких бухарестських літстудійців, що, до речі, виражено у зізнанні самого ж автора: «... переконаний, що корисне діло роблю, продовжуючи свої навчання для початкових літераторів, знов беруся за перо». У «Другій практичній лекції» Богдан Ґедимін, «людина широкої ерудиції і культури», один із «когорті буковинської інтелектуальної еліти чернівецького міжвоєнного періоду» (М. Михайлюк) подає ніяк не номіналізованим молодим українським письменникам, за Михайлюком, «переважно плебейського походження», основні поняття про сутність кожного почергового ступеня розвитку літератора: початківець – це той, хто «перекинув першу борозну на літературнім полі», тобто він «вже пошматував всі листки учнівського зошита й нарешті переписав начисто свій віршик чи оповіданнячко», які «ще раз перечитує, трохи підточує, або доточує», але він «все-таки на першій шаблі літературної драбинки». Це – «початківець першого розряду». «Багато з таких початківців на цій шаблі й закінчують свою письменницьку кар'єру». Інші початківці, «свято переконані, що в них чудовим тоном забриніла письменницька жилка», «знаходять дорогу до літстудії», де «спочатку скромно і трохи застрашено прислухаються до читаного, до дискусій», а після «кількох засідань» «відважуються і від себе кинути якесь слівце». Якщо й у літстудії його покритикували тільки поблажливо, то перед ним «гейби почала миготіти письменницька стежа», то він наче «вийшов на люди» в літстудії, перейшов до другого розряду «літературних капралів». Завдяки успішній літературній участі початківець у сприятливих умовах перекочує з другого на третій щабель літератури, і якщо вкінці його «ніби підходящі твори» «появляються друком під видом книжки», то він «переходить в розряди справжніх, повноцінних письменників», частина яких «ще рядові». Одні з-поміж них «піднімаються вище», коли удостоюються «премії Спілки письменників», що є «найвищим розрядом повноцінників. Це – вже корифеї, «генерали від літератури».

Судячи крізь виважену «кардіограму» Богдана Ґедиміна українську літературу Румунії від її початків до сьогоднішнього стану, чимало оправданих та корисних крапок «і» можна поставити над її моментами еволюції

(Далі буде)

Деніса КОЗАЧУК

ЕНЕЇДА – ЛІТЕРАТУРНЕ ДЖЕРЕЛО МУДРОСТІ

«Енеїда» Івана Котляревського – це виняткове художнє явище, шедевр в українській літературі, який постав унаслідок постійних зусиль творця та його відданої праці впродовж трьох десятиліть. Автор «Енеїди», Іван Котляревський, обдарований чудовим талантом від Бога письменник, вважається «батьком» нової української літератури.

На літературну ниву Котляревський вийшов у кінці XVIII століття. В історії українського народу це був, як відомо, найтяжчий період у всіх відношеннях. З огляду на критичне становище людей та літератури, Котляревський виявився рятівником для всіх. Його назвали досконалим майстром слова, який «літературну ниву [...] засіяв новими літературними формами, дав їй свіжий зміст і чисту народну мову»¹. Під пером Котляревського, народна мова перетворилася в щось єдине і «в чарівне знаряддя краси та глибоких думок»². Насправді, як зазначають інші письменники, його сучасники, творчість Котляревського перевищила будь-яку межу щодо стилю включаючи навіть художні форми та засоби.

Дебют Івана Котляревського бурлескно-травестійною поемою «Енеїда» у 1798 році поклав початок нової доби в українській літературі. Поема «Енеїда» є першим твором, написаним народною мовою та неоціненною перлиною у ті часи. Для зацікавлених читачів вона може служити справжньою енциклопедією українського народного життя. Мав рацію Іван Кулжинський, сучасник Котляревського, коли твердив: «прекрасна пародія дійде до наступних поколінь і нею будуть займатися так, як тепер займаються рунічними написами або стародавніми медалями, які зберіг безпощадний час»³. Більшість реакцій видатних людей того періоду на поему «Енеїда» перевершили всі очікування і стали підтвердженням того, що Котляревський успішно втілює свою ідею оновлення, бо він чистій народній мові прищепив «виразно народолюбний, глибоко-демократичний напрям і справив молодий паросток на ту дорогу, на якій він міг зродити багате й ідейно чисте письменство»⁴.

Основою поеми Івана Котляревського є «Енеїда» Вергілія, але, відштовхуючись від ідей античного поета, український письменник іде своїм шляхом. У свідомості римського творця його «Енеїда» не є суто художнім вимислом, великою мірою вона базується на реальні події чи національні уявлення про них. «Енеїда» Вер-

гілія – є одним із найвизначніших творів латинської літератури. Вона є продовженням поетики Гомера і навіть зорієнтована на його «Одіссею» та «Іліаду». У римського автора, текст складається із дванадцяти книг. Також «Енеїда» поділяється на дві частини, кожна з них містить по шість пісень. Перша частина описує мандри Енея (схожі на подорожування Одісея) від зруйнування греками Трої і його прибуття до Італії. У другій частині, яка наслідує Гомерову «Іліаду», зображено війни Енея в Італії. Герої епопеї Вергілія – сильні раціонально і могутні організаційно, логічно послідовні у своїх діях. Вергілій звертається до «високого» стилю у своєму творі. Його описи – серйозні та докладні. Головні мотиви епопеї зосереджені на героїчних діяннях Енея, на духові мужності: «Я – той побожний Еней, що пенатів від ворога вирвав»⁵ та товариській солідарності: «Благочестивий Еней [...] лікову долю, оплакує Гія й Клоанта, героїв»⁶. Одна з героїнь його епосу, Юнона – це владна й сильна жінка, яка відчуває свій обов'язок перед покійним чоловіком, але засліплена героїзмом Енея, вона забуває про все і глибоко закохується в нього. Вергілій використовує у своєму творі історичні та легендарні римські джерела, яких у поемі Котляревського немає, бо у нього був інший намір.

За жанром «Енеїда» І. Котляревського – це епічна, бурлескно-травестійна поема. Поема, бо це великий за обсягом віршований твір, у якому змальовуються події значного за часовим виміром періоду. У цьому творі геніально виділені людські характерні типології. А травестійною поему Котляревського називають тому, що він переодягнув героїв римської «Енеїди» Вергілія в український національний одяг і, взагалі, переселив їх в українське середовище, пристосувавши до українського контексту, тобто персонажі Котляревського – це козаки-запорожці, образи яких ідеально побудовані відповідно до української національної специфіки: п'ють українські напої, співають українських пісень чи грають на українських народних музичних інструментах. І бурлескна тому, що герої змальовані у жартівливому тоні. Ніби жартуючи, Котляревський відтворив минуле й заглянув у майбутнє.

Поема «Енеїда» складається із шести частин. Кожна частина поеми рясніє метафорами, епітетами та порівняннями. Ось, наприклад, як Котляревський зма-

¹ Сергій Єфремов, *Історія українського письменства*, Електронна бібліотека української літератури КІУС, с. 24.

² Там само, с. 24.

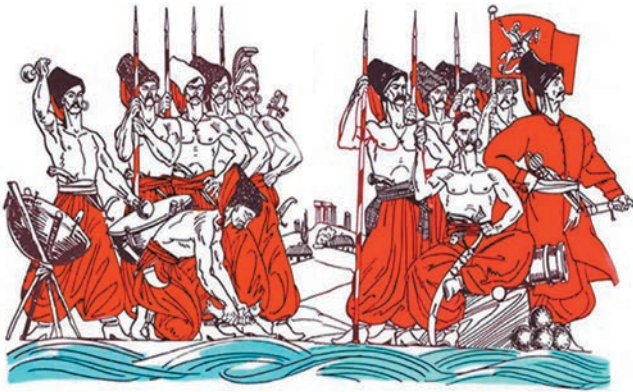
³ *Українська література*: <https://osvita.ua/school/literature/k/63591/list-28.html>

⁴ Сергій Єфремов, *Історія українського письменства*, Електронна бібліотека

української літератури КІУС, с. 24.

⁵ Вергілій, *Енеїда*, Книга I, 378], за: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=560>

⁶ Там само, 220], 222].

Ілюстрація Анатолія Базилевича

льовує Дідону: «Розумна пані і моторна./ Для неї трохи сих імен:/ Трудяца, дуже працююча./ Весела, гарна, сановита...»⁷. Коли ослаблені троянці приїхали в Карфаген і просили допомоги, Дідона гостинно прийняла їх, подала смачні страви з великою кількістю напоїв. Для Дідони найдорожчим скарбом став Еней. В її очах він був справжнім джерелом щастя, людиною, з якою вона знайшла б сенс життя: «Коли б, – сказала, – молодця/ Енея вашого зляпала./ Уже б тогді весела стала./ Тогді великдень був би нам!»⁸. Кохання між Енеєм та Діданою спалахнуло швидко, описуючи його, автор вдається до комічного порівняння: «Еней з Діданою возились/ Як з оселедцем сірий кіт...»⁹, так само швидко перетворилось у ненависть: «Нагріла в пазусі гадюку,/ Що послі ізробила муку», «І очі видеру із лоба/ Тобі, диявольська худоба./ За кучму сю твою велику/ Як дам ляща тобі я в пику./ То тут тебе лизне і чорт!»¹⁰, і закінчується трагічно: «Вкруг неї полум'я палало,/ Покійниці не видно стало./ Пішов од неї дим і чад!/ Енея так вона любила./ Що аж сама себе спалила./ Послала душу к чорту в ад»¹¹.

До сатиричного опису богів Котляревський майстерно вводить притаманні українській мові лайливі слова та словосполучення: Юнона – «суча дочка», Венера – «плюгава, невірна, паносна, халява», а Нептун – «іздавна був дряпичка», такі ж колоритні пейоративні вирази, як: «убрався в патоку, мов муха», «засів, буцім в болоті чорт», «мандруй до сатани з рогами/ нехай тобі присниться біс» підтверджують народний характер поеми. За їх допомогою письменник висвітлює соціальні вади тогочасного періоду. Взагалі, змальовуючи своїх персонажів, Котляревський не шкодує слів для їх опису. Так, для створення портрету відьми Сивілли він використовує тринадцять слів і словосполучень, шістнадцять для опису зовнішності Харона та вісімнадцять – для зображення дівочої краси. Поет вводить у свою поему ліричні відступи, які є виразним художнім засобом у викликанні загальнолюдських реалій: «Тепер же думаю, гадаю –/ Трохи не годі і писать:/ Ізроду пекла я не знаю,/ Нездатний, далєбі, брехать...»¹². Вони

відіграють важливу роль із погляду композиції твору та демонструють ставлення автора до зображуваного.

Гумор «Енеїди» – це не тільки один із головних елементів побудови сюжету поеми, він виявляє діалектичну складність, неоднозначність та єдність життєвих явищ. Важливу роль відіграють і художні процеси, маючи стилістичну мету, вони втілюють у поемі новий світ різноманітних інтерпретацій. Котляревський особливо уживає вишукані вирази, карикатурні утворення, гіперболи та ін. Наприклад, такі вирази як: «Буває щастя скрізь поганцям/ А добрий мусить пропадаты!» чи «Живе хто в світі необачно,/ Тому нігде не було смачно/ А більш, коли і совість жметь!», містять чимало мудрості. Вони вважаються практичними принципами, якими керуються люди. Картини раю і пекла зокрема демонструють оригінальність поеми. У пеклі грішники тяжкими карами спокутують свої гріхи. Пани, які «людям льоготи не давали» чи «по правді не судили» розплачуються за свої вчинки, попи й «крутопопи» відбувають покарання за те, що нехтували своїми обов'язками й не служили прикладом у дотримуванні християнських норм. У раю ж – простолюд: «Се бідні нищі, навіжені,/ Що дурнями зчисляли їх,/ Старці, хромі, сліпородженні,/ З яких був людський глум і сміх»¹³.

Народна українська специфіка поеми підтримується різними елементами української культури: народними звичаями, «хліб-сіль» як символ гостинності присутні ще зі самого початку поеми («І хліба з сіллю на тарілку...»), традиційними українськими стравами та напоями (на бенкеті у Дідони: галушки, лемішка, брага, горілка, свиняча голова з хрінном, каша, сирівець), народні музичні інструменти (бандура та сопілка), ігри та забави («Собі очиці зав'язала/ І у панаса грати стала») та інші, які служать чіткими ознаками української ідентичності.

Український одяг в «Енеїді» Котляревського – це інша особливість поеми, тут герої носять: шапки, пояси з каламайки, червоні чоботи, кожухи, свити, постолі. Ось, наприклад, як автор описує одяг Ганни, сестри Дідони: «В червоній юпочці баєвій,/ В запасці гарній фаналевій,/ В стьонжках, в намисті і в ковтках...»¹⁴.

«Котляревський слідом за народною творчістю, своїми літературними попередниками віддав належне поетичному засобові, розвинув його, збагатив, виявивши при цьому просто-таки безмежну винахідливість, в чому читач коментаря до «Енеїди» не раз матиме нагоду переконатися. Увага до предметного світу і його соковите живописання — прикметна риса перших зразків так званого раннього реалізму, літератури народною мовою. В цьому плані з ближчих до «Енеїди» вершин в європейських літературах вкажемо на «Дон-Кіхота» Мігеля Сервантеса та «Гаргантюа і Пантагрюеля» Франсуа Рабле»¹⁴.

⁷ Іван Котляревський, *Енеїда*, за: http://ukrlit.org/kotliarevskyiivan_petrovych/eneida/2

⁸ Там само.

⁹ Там само.

¹⁰ Там само.

¹¹ Там само.

¹² Там само.

¹³ Там само.

¹⁴ Коментар до «Енеїди» Івана Котляревського та його історія, <https://osvita.ua/school/literature/k/63591/list-30.html>

Ігор ГУРГУЛА

Я, МИТУСА*, СПІВЕЦЬ ГАЛИЦЬКИЙ

Ото, зробили з мене казна-що! Понаписували у тому Літописі, що я який-такий! Що колись з гордоців не захотів служити князеві Данилові. Що буцімто був я прихильником феодальної руйнівної анархії боярської та церковної. Але при тім вписали у Хроніці слово «ЗНАМЕНИТИЙ»! Хе! То ще те словечко. Митуса – знаменитий! Так і стоїть у віках, ніким не стерте й не заперечне: «знаменитого співця Митусу»... Гарно так і приємно. І досі лоскоче та вгамовує гонори. Бо я таки гоноровий. А мене, обдертого й зв'язаного привели до того Данилового двірського посіпаки Андрія і нумо допити влаштовувати. Гарзд, був би то сам князь! Ну, князеві й до пояса вклонитися можна. І руку його важку на власних крижах відчутти не буде зайвим. А цей! Ото як утікали з Галича єпископ Артемій з великими боярами й пустили своїх коней на Перемишль, де у його високопреосвященства пишний палац та багатий двір, запропонували й мені, грішному, вирушити разом з ними. Мовляв, потрапиш під гарячу руку Данилову – пощади не жди. Не раз вже таке траплялося – князь у гніві може й дров нарубати. Тільки своїх запеклих ворогів Данило карав не часто й не дуже люто. Бояр, котрі проти нього виступали – щадив. Голови їхні боярські злітали з пліч зрідка. Обмежувався Данило конфіскацією їхніх маєтків та усілякого добра боярського. Кажуть, що мав він спеціальну таємну угоду з королями угорськими, аби не дуже нищити боярські роди. Чи так воно, чи іне – хто скаже?

Але нині міркую собі: а чого це раптом мені було остерігатись Данила? Це Артемій з боярами благословив отого недолугого Ростислава на княжіння у Галичі. Воно ж бо відразу змахувало на авантюру. Династичних прав на галицький престол Ростислав не мав. Законним правителем землі Галицької вважався сам Данило. По праву вважався, слід зауважити! Ну й що, що князь подовгу відсутній у місті. Іноді по пів року не бачить його галицький люд. На війні князь! Б'є ляхів та угрів, відстоюючи кордони червенських городів.. І мушу зізнатися – сповняв свою ратну справу Данило талановито і вправно. Та поки він воював, захотілось отим ворохобникам свого ручного зверхника мати. Підвернувся Ростислав. І вчинили отой весь балаган з коронуванням Ростислава хто? Артемій з боярами. А

чи вартував боярський попихач, чернігівський княжич Ростислав, аби його тримати на троні у Галичі? Ні! І ще раз – ні! А де я там був? Та ніде! Моя ж справа яка – потішати гостей своїм співом. Ми співали у палацах князів, тішили гостей на гусях та органах. Я речитивом виконував власні пісні під акомпанемент гусел, арф або лютні. Але про нас, співців та оповідачів билин, виконавців славних пісень майже нічого не відомо нащадкам. А як ми старалися! Які слова підбирали! Аж за душу брало! Ото вам нагадаю одну свою пісню. Її я дуже люблю і ставлю вище понад інші. Князям та боярам співаю її щонайперше, поки вони не впилися хмільним квасом.

*Сяде Адам прямо рая
І наготу свою покриваше, ридая.
А ти, Єво, не смутися
Та до мене пригорнися.
Прошу я тебе!
Господь к нему глаголаше:
Де ти, Адаме, живеш?
Осьде в кутку, ох, мій смутку.
Із Євою молодю
Тішу біду свою.
Господь к нему глас даде:
Іди з раю, Адаме.
А бач, Єво, смутна бабо,
Було жити, не грішити
Вибачаймо!*

*Лучше було в раю жити.
Сладки яблука в снєдь їмити;
Тепер треба працювати,
Щоб кавалок хліба мати
До самої смерти.
Що ж ми маємо діяти?
Чим ми будемо сіяти?
І копати я не вмю,
І не знаю, чим посю,
Бо не маю чого.
А Господь і к ним рече:
В поті лица хліб сністе.
Возьми заступ та нагнися
Копай землю, потрудися –
Щось тобі Бог уродить.*

* Митуса — придворний співець перемиського єпископа (1240). Митуса – певно, зменшувальна форма від імені Дмитро. Згадується у Галицько-Волинському літописі як «славний співець», «який колись із гордості не схотів служити князю Данилові». (Із wikipedia.org)

Мушу вам оповісти, звідки я походжу, з якого роду й племені. Людей завше таке цікавить. Іноді й доволі часто їх менше переймає, які я політичні погляди сповідаю, яку модель владарювання князівського бачу на Русі. Їм насамперед конче треба знати: а яких батьків ти син? І звідкіля такий узявся?

Що ж... Походження я не знатного. Хрестили мене Дмитром, а батька звали Григорієм, матір – Меланією. І був я в родині наймолодшою п'ятою дитиною. Жили ми тоді при монастирі Покрови Пресвятої Богородиці. То було так: на високому березі Дністра, західніше Галича, постав монастир. Стіни будівель – геть з дерева. Батько ще бідкався, що слід би з каменю, як ото Успенський собор у Галичі. Камінь – він бо вічний. Його ні вогонь, ні шабля наїзника не беруть. А тут – і головний храм, і дзвіниця, і оборонні стіни дерев'яні. Воно ж бо ще гаразд, допоки вистругане насвіжо. Але з роками деревина трухлявіє, з неї починає сипатись, наче хто набив соснові колоди житнім борошном.

Жили ми у селі, яке так і називалось: Монастирське... Бо при монастирі. Було там зо три десятки хат. Аусіма справами господарськими видав мій родимець. Усі його звали то Грицем, то Грицьком, а то Гринем. Але мав він вдачу тверду й тримав усю господарку в міцнім п'ясткові. Ніщо нікчемне, погано зроблене, ледаче й бездарне не проходило повз пильне око мого батька. Отож, татусь стеріг монастирське добро, а ми собі підростали та нічим особливо не переймались. Унизу на широкій розлогій поймі несе свої вічно бистрі води Дністер, а за монастирем тягнулися безкінечні ліси. Ми знали, що десь там, на захід, лежать селища Дорогів, Сівка, Войничів... Проте ніхто з нас, пацанів, аж так далеко не забирався. Відлякували темні й непрохідні лісові гущавини, де, як оповідали старші люди, ще водять свої кубла волхви-язичники, а побіля них перебивається різна нечисть – відьми, упирі, душогубці-розбійники... І стоять у хащах язичницькі ідоли, і денно та ношно кадить там дим, і чути дикі крики й завивання, що рве на кусні християнську душу.

Мої старші брати були собі гарними та спритними парубками. Вони з такими ж як самі ж ото недорослі займалися ловлею риби, у лісі збирали гриби та ягоди, порались із мамою на городі. Ще ми мали чималий клин землі, на якому засівали різні злаки. Та земля

тягнулася від копні жовтої глини, з якої плінту випалювали, до хутора Переливці. Отакою була наша господарка, тільки мене праця на землі аж ніяк не вабила. Я полюбив книгу. Ото як вперше у храмі монастирському побачив Євангеліє, а було воно в дорогій оправі зі золота та срібла, а всередині сторінки, мережані якимись таємними знаками – усе в мені перевернулось. Та книга світ мені заступила. І почав я просити родимця, аби віддав мене на науку книжну. А брати з мене насміхаються, мовляв – дивіться, ще один монах буде! А мені з того хоч би щось. Прошу й прошу татуса.

– Тятя, віддайте мене у монастир!

Було то в час, коли дозріває ожина. Чутно як скрипнула хвіртка, чутно голоси. Он батьків, слово якесь мовлене мамою і ще голос незнайомця.

– Митре!

О, це про мене! В одній довгій сорочці, пошитій бабою Кузиною, стаю на порозі. Сорочиця у мене гарна така, з цупкої верети. У ній дуже зручно чухатися, особливо, коли різна комашня діймає. А у нас то було прямо лихом якимсь. Комарі, бувало, аж вікна засліплюють, така сила силенна їх розводилось влітку. У хаті воно ж звісно – блощиці, воші. Отож, сорочка з такої верети, як захисна кольчуга воїнові на полі битви.

Біля батьків стоїть монах. Молодий ще, та очі має як свердла, якими пробурюють дірки-отвори у камінних брилах.

– Митре! – повторюється батько. – а підійди-но сюди.

Я, почувавши на всяк випадок спину в поясниці, збігаю кам'яними

східцями вниз.

– Слава Ісусу Христу! – вітаюся з високим гостем та цілую йому руку. Так мене батьки навчили – обов'язково цілувати руку тим, хто прибуває до нашої хати.

– Навіки Слава Богу! – відповідає гість.

Голос у нього дзвінкий і навіть веселий. Мені то сподобалось, бо я вже здогадувався, до чого схиляється ситуація.

– Ось! – вказує на мене батько. – Отрок мій найменший. До науки прагне.

– Вельми похвально це! – монах, а був то брат Августин. – Всяке знання несе світло в людську душу.

– Або я проти! – чухає потилицю батько.

(Продовження на 32 с.)

Я, МИТУСА, СПІВЕЦЬ ГАЛИЦЬКИЙ

(Продовження з 31 с.)

Я тим часом чуваю те місце під лопаткою, де усю ніч розкошувала блоха, не даючи мені спати. Старуюсь робити це непомітно для гостя.

І забрали мене у монастир. Привели до покою, де вже сиділо восьмеро таких хлопців, як я. І почали нас навчати. О, то зовсім інший світ мені відкрився. Різні там «Аз», «Буки»... Виявляється, складаючи їх до купи, можна читати тексти самої Євангелії. Та навіть Біблії. Також інших зело премудрих книг. А ще в мені виявили голос.

– Дивного звучання у тебе, Дмитре, голосок! Певно, так у раю співають! – сказав якомсь дяк Онуфрій. А він знав, що говорить.

Мене взяли до церковного хору, де потроху почали навчати гри на гусях. А згодом – на арфі та лютні.

І, диви, пішла справа, зрушилася з місця. Наука мені давалась легко, майже за виграшку. Мене то навіть почало відлякувати. Як то так? Інші он днями сидять над текстами, то бліднуть, то червоніють, вкрияються потом і мають від науки червоні очі. А мені хоч би що. Азбуку опанував за кілька місяців, без проблем давалась музична грамота. Гірше було з арифметикою та вивченням латинської мови. Але й це я долав. Правда, докладаючи більших зусиль.

Написанню першого вірша я завдячую своєму братові Іванові. Він – найстарший посеред нас, і час йому було одружуватись. Знайшлася для брата дівчина. Геть десь аж у Скоморохах. І проводжали ми брата. Як сів він на коня, з нами прощаючись, мати заплакала, а мене жаль охопив. Куди ти братику?

Сонце сходить, грає.

Іван коня сідлає.

В стремени ступає,

В сидельце сідає,

Тяжко воздихає.

Його батечко пита:

«Що ти, синочку, гадаєш?»

Нащо коника сідлаєш?»

«Що, батечко, до того?»

Я до тестя до свого

Пуцу коника на двір:

Ой, у тестя новий двір!

Постелю барвінком двір,

Васильком местиму двір,

Щоб тещенька похвалила,

Щоб дівчина полюбила.

І поїхав Іван, і відпав як окраєць хліба. Сумно та маркітно без найстаршого брата. Але мусило так статися. Сини виростають і покидають родинне гніздо. Тільки тут би мала існувати певна черговість. Брат за братом згідно віку. А сталося так, що я – наймолодший, поліз перед усіма. І провини тут моєї не було жодної. Бо вивчився я у монастирі, осягнув усі науки, які могли мені дати Онуфрій та брати-монахи. Наука та на рівні грамоти й арифметики. А треба далі, бо, кажуть – здібний, до наук зело охоч. А мені уже йшов дванадцятий годик. І осідлав батько двох коней – для себе та для мене. Вирушаємо ми у стольний Галич! Боже! Серце в мені пташкою зацохало! У саму столицю, до якої – рукою подати. Ото вбхід перейти річку Лімницю та стежкою підняти на пагорб. А там ще зо п'ять тисяч кроків – і столиця!

Раніше я бував у Галичі. Так, разів зо п'ять. На торговниці їздили, пшеницю та сушені гриби збували, іноді – м'ясо диких звірів, їхнє хутро й дуже зрідка рибу та дикі меди. Але то торговиця з людськими голосами, криками тварин і гелґотінням дурної птиці. Скільки не старався – жодного разу не вдавалось втрапити ні на Золотий Тік, ні до дитинця, де сам князь сидить, ні до Галчиної могили, де, оповідають, поховано знатного воїна, засновника міста. Та навіть до Успенського собору, аби там помолитися, не пускали. Ото кидав погляд на місто – і доволі.

Шлях на Галич мав дві стежки. Одна – коротка. Через Курипів, далі – Лімниця і вже пагорб. На пагорбі якраз рух досі небачений вчинився. Батько каже, що споруджують новий храм, присвячений святому Пантелеймонові. Тим шляхом безпечно йти, коли Лімниця мілководна. Але переказують люди, що поверталися з Галича та з будови нового храму – широка нині Лімниця, бистротечна й небезпечна. Тому слід вирушати дорогою на Блюдники, за ними – Темерівці, а під високою скелею темерівською, що висне грізно над самим плесом води, Лімниця має широке, але дуже мілке плесо. Ним коні перебредуть, не намочивши низів живота. А там – село Мединя, за ним – Сокіл, а за Колодієвим, гляди, красується, величається куполами храмів сам Галич! Битим путівцем береш вгору, переходиш дерев'яним мостом через Лукву, миная ремісничі двори, а за Княжою Криницею – вже Німецька брама.

(Далі буде)

Корнелій ІРОД

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Уривок з роману)

11.

За столом, що в холодку на подвір'ї, Ірина обідала сама, бо Віктор поїхав на три дні до Тулчі – якийсь інструктаж у нього, чи що. Повернеться тільки завтра ввечері. Марія зварила, як завжди, чудовий рибний борщ, але перед тим подала маринованого оселедцю, покраяного гріночками й приправленого оцтом і цибулею. А Матей, у котрого був вихідний, угостив її горілкою.

– Випийте, пані Ірино, стаканчик водки, бо оселедець таки вимагає, – підохотив він її, усміхаючись доброзичливо.

– Спасибі, дядьку Матей, може, після водки згодню, бо мені сьогодні чомусь не їсться.

– Вам, певне, скучно тому, що нема пана доктора... Ви ж звикли обідати разом.

Останнім часом, а то вже минув, мабуть, такий рік, відколи Катирлез набрид Ірині. Вона відчуває скучним своє життя на цьому «краю світу», як висловлювалася вона вголос, а в думці: «куди Макар телят гонить», а то навіть «де козам роги правлять». Зникло в неї те захоплення й задоволення, яке було на самому початку, коли далекі й чарівні місця, тихе життя біля милої людини радували Іринину душу. А тепер її душевний стан уже не той. І постійна нудота була в дійсності проявом загального Іринино незадоволення – щодня те ж саме: іти до школи, рибалити з Віктором або сама, якщо в нього багато клопоту в диспансері, і час від часу оті їхні «збори». І все. Як би не подобалось їй все це, врешті-решт набридає, якщо нема якоїсь зміни, якоїсь навіть найменшої переміни. Під час навчального року час ще проходив приємніше, бо Ірині подобалося працювати з учнями. Але що робити їй протягом довгих літніх канікул? Загорати на пляжі, купатися в морі чи в Дунаї та майже щоденне рибалення, яке їй дійсно подобалося, але тепер всього цього Ірині було замало. Щоправда, були в цей час і «збори», тобто музика, танці, сміхи, забави у шкільній канцелярії, але, на жаль, «збори» можна було «скликати» тільки раз, найбільше двічі в місяць, щоб запобігти неприємностей і то не тільки директорів Дмитрові Бобенку. А про зиму – годі й говорити! Через надто повільний плин часу, зима виглядала на якесь знесилення, на сумну нескінченну сіру пляму. Взимку крім уроків – нічого їй робити. Ірина не вміла

ні плести, ні в'язати, але найгірше те, що їй не дуже подобалося читати, бо й при найцікавішій книжці, після двох-трьох прочитаних сторінок, вона засинала. Та все ж, Ірина позичала книжки із сільської бібліотеки – а була в Катирлезі чудова бібліотека – і робила вона це, щоб не бути негативним винятком серед педкадрів, але й тому, що Вікторові дійсно подобалося

читання як літературних книжок, так і наукових. Щоправда, Ірина не бажала, щоб Віктор довідався про її душевний стан, про те, що їй набридли ці чарівні місця та нудне щоденне життя.

Тільки Марія помітила, що Ірина здебільшого нудиться, і одного ранку наважилася порадити:

– Була б у вас дитина – мали б ви, пані Ірино, радість...

Ірина теж не раз думала, що вже час мати своїх дітей, але досі вагітність не наступала. Думала також поговорити про це з Віктором – він же лікар і повинен знати причину. Ірина пригадала також початок їхнього кохання, коли Віктор уперше переночував у неї, у затишній мансарді пані Софіки, і коли він запевнив її: «Не бійся, Іринко, нічого не станеться, бо я не можу мати дітей...». Тоді Ірина була певна, що Віктор, бачачи її переляканою, подумав заспокоїти. А що, коли то таки правда?..

Отож, літні канікули були для Ірини ще нуднішими, бо Віктор не міг поїхати з нею кудись і залишити це далеке й ізольоване село напризволяще, без медичної допомоги, а цей стан речей не зміниться, доки не призначать для катирлезького диспансеру ще одного лікаря. Тільки тоді зможуть вони поїхати кудись, скажім, у якийсь гірський курорт чи відвідати свої родини й у такий спосіб збутися на якийсь час цієї монотонності й відчайдушного почуття повної відокремленості. А тулчанське правління, хоч уже стільки часу обіцяє призначити у Сфинту Ґеорґе лікаря-педіатра, не дотримується свого слова, проте й Вікторові не дозволяють їхати кудись на відпочинок. «Навіщо вам відпустка? – сказав директор Вікторові на останньому засіданні. – У Катирлезі ви постійно на курорті: море, пляж, рибалення, чого ще вам? Лікар Вінеряну, який був перед вами у Сфинту Ґеорґе, працював там понад сім років без річної відпустки й казав, що вона йому й не потрібна...» «Ви чули таке?! – сердилася Ірина. – Хай той директор, дастьбі, живе роками в цих диких місцях!»

Ірина аж здригнулася при наближенні Матея. Його слова сполохали її думки.

– Пані Ірино, іду принести вам горнятко вина.

– А хіба воно вже виграло?

(Продовження на 34 с.)

СВЯТО

IV. Ворог мого ворога

(Продовження з 33 с.)

– Аякже. Вино готове. У таку духоту та ще й на сонці.

А яке то вино? Ірина навчилася від мадам Софіки, коли жила в неї, виготовляти вино із фігів або з шипшини, якщо нема фігів. У п'ятнадцятилітровий слоїк кладеться кілограм покришених фігів (шипшини, а то навіть ізюму), грудку дріжджів завбільшки горішини, півтора кілограма цукру і заливається все літеплою водою. Слоїк накривають марлею і ставлять на осоння. Треба підмішувати щодня кілька разів дерев'яною мішалкою. Через тиждень або через десять днів, якщо надворі трохи холодніше, вино готове і, як каже Матей, набагато краще, ніж у «Буфеті». А щодо ціни – нема що й говорити! Не те що п'ятнадцять літрів вина виявляється дешево, а таки запівдарма. Крім того, можна виготовити ще й «другу шихту» вина, тобто вижимки першого вина засипають уже не півторакілограмом цукру, а двома, заливають літеплою водою і т.д. Це вино теж непогане, і не вгадаєш, що воно не виноградне.

Ірина випила з горнятка все. Вино вдалося хорошим – золотаво-жовте, кисло-солодкувате й гей міцне.

– А ви, вуйку Матей, не вип'єте горнятка вина?

– Я вже пив, бо ми обідали раніше. Вино дуже добре.

– Дійсно добре. А тітка Марія де? – поцікавилася Ірина. – Хочу подякувати за обід – дуже смачний! І оселедець, і рибний борщ. Як завжди.

– Марія пішла на пристань – там причалив товарний пароплав, і продають привезене таки при розвантаженні. Ну, пішла й вона подивитись, може, щось купить, – пояснив Матей. – А пан доктор коли вернуться з Тулчі? Завтра, так?

– Так. Вечірнім «пасаджером».

– А вам скучно...

– Трохи... – ніби завагалася Ірина. – Але після цього смачного обіду відпочину трохи, відтак візьму вудку й піду кудись на канал або таки на Дунай, але десь поблизу. Шкода, що нема черв'яків, але попробую хлібом. На хліб ловиться здебільшого верховідка й карасик, а іноді ще й лящ. Та не біда, бо все одно тітка Марія й не дивиться на пійману мною й Віктором рибу.

– Не говоріть таке, пані Іринко. Ми не викидаємо вашу рибу, Боже борони! Даємо свині, навіть і Тобієві перепадає по карасикові, аякже...

Тобі – це молодий песик в чорно-білих плямах, дуже низький і трохи криволапий, зате грайливий і симпатичний. Його постійно тримали на ланцюгу, а саме, за парканом, що відокремлює подвір'я від городу. Перед його будкою Марія поставила стару риночку й щербату миску для їжі та води, які майже завжди були порожні, бо Тобі, вештаючись туди-сюди перед своєю будкою, перевертав ланцюгом посуд, через що терпів голод, а головно спрагу. Тому Ірина час від часу розсилювала собачку, а це зовсім не подобалося газдині, бо Тобі, весело бігаючи городом, псував їй грядки. Іноді Тобі супроводжував Ірину й Віктора, коли вони йшли кудись рибалити чи на пляж, і тоді, щоб прохолодитись, пес забігав у море чи в Дунай.

Ірина не мала терпіння довго відпочивати. Взяла свою вудку, кіш, окраєць свіжого хліба й вийшла на вулицю. У Катирлезі ніхто не дивувався, коли бачив товаришку викладачку або пана доктора йдучи з вудкою в руці чи на плечі, бо тут всі рибалять.

Ірина не мала охоти йти кудись далеко і зупинилася вище пристані; на березі побічного каналу знаходились кілька сажнів трепетового дерева і два човни, засмолені й перевернуті дном догори, щоб висохли. День стояв задушливий, а на небі – ні хмарини. Довкола від човнів сильно пахло дьогтем. Ірина розмотала нейлон, насилула по щіпці м'якуша хліба на обидва гачки й закинула вудку в тиху воду каналу, на поверхні якої плавало то тут, то там передчасно пожовкле листя і біле пір'я, мабуть, від гусей та качок із сусідніх подвір'їв.

Минуло кілька хвилин, а поплавець її вудки залишався нерухомим на поверхні води. Ірина переконалася не раз, що в такий задушливий день риба не клює. Ну, хіба якщо були б у неї черв'яки, тоді, може, й клювало б...

Через півгодини поплавок все ще залишився нерухомим, й Ірина вже думала покинути цю справу, але їй настільки подобалося рибалити, що вирішила ще посидіти якусь годину. Змінила кілька разів глибину, але це теж не дало бажаного результату.

Раптом почулися чийсь кроки, Ірина повернула голову. Побачила лейтенанта Ремуса Мушата в супроводі двох солдатів.

– Клює, клює? – запитав він весело, наближаючись, привітався: – Цілую руку, товаришко професорко!

– Добрий день, – відповіла Ірина. – Не клює. Я ще не піймала нічого. Сьогодні рибам, видно, не подобається хліб, а черв'яків не маю.

– Черв'яків, кажете? Пристараємо ми вам! Не так, хлопці? – звернувся лейтенант Мушат до солдатів, котрі з ввічливості зупинились трохи осторонь. – Ось що, хлопці.

– Слухаюсь! – виструнчилися воїни.

– Ідіть до пікету та копайте в кутку нашого по-двір'я, там, де кухар виливає помії – звідти й він викопує черв'яків, коли йде рибалити. Черв'яки кладіть в якийсь слоїк або в коробку з-під консерви. Зрозуміли?

– Так, товаришу лейтенант.

– Ну й добре – рушайте! Ми теж ідемо в той бік. Чекатимемо вас біля озера.

Солдати поквапились виконувати наказ.

– Ти завдав воїнам клопоту... – сказала Ірина, трохи занепокоєна.

– Нічого, – засміявся Ремус Мушат, – вони ледве ждали такої роботи... А ми йдім за ними, але повільно, щоб дати їм часу накопати черв'яків. А твою вудку нестиму я, бо я ж якийсь кавалер, ні? – без причини реготнув лейтенант.

Вони рушили неквапно попри понтон, далі дунайським берегом у напрямку пікету. Між рікою і пікетом знаходилося невелике озеро. Дійшовши до озера, вони зупинились. Ремус Мушат узяв Ірину за лікоть, ніби нехотючи, а другою, в якій держав вудку, вказав у напрям озера:

– Ти можеш рибалити ось тут, у цьому затишному місці. Наш кухар каже, що в цьому озері є всяка риба: і карась, і лин, окунь та сом, навіть щука. Але він не вудить, а закидає звечора в озеро припін, а вранці на припоні повно риби.

– Припін? Що воно таке? – зацікавлено запитала Ірина.

– А, не знаєш? – дивуючись, запитав він. – А ти, сказано, рибалка... – любовно щипнув її за щоку. – Припін – це рибальське знаряддя, тобто довга мотузка з кількома гачками, десятьма-п'ятнадцятьма, або й більше, на які наш кухар нанизує по черв'якові чи іншу наживку: п'явок, равликів, а то навіть і пуголовків. Потім увечері закидає припін в озеро, але перед тим прив'язує другий кінець мотузки до каменя або кіпка, встромленого у воду біля берега, але так, щоб не було видно припону, на який могли б «натрапити» інші рибалки. Це і є припін.

– Але ловити рибу припоном, мабуть, нема жодного задоволення, – сказала Ірина.

– А хіба Панфіл рибалить для власного задоволення?..

– Хто?

– Панфіл – це наш кухар. Він рибалить, щоб ловити двадцять з чимось воїнів. З того улову він

готує чудовий рибальський борщ і смажену рибу. Або рибний плов, залежно від наловленої риби.

– Я певна, що припоном можна наловити більше, але то не забавка, – сказала Ірина розчарованим тоном. – Для мене найбільше задоволення – це рибалити вудкою.

Невдовзі вузькою стежкою, що виходила з комишу, появився один із двох солдатів.

– Знайшов черв'яків? – зустрів його Мушат.

– Знайшов, товаришу лейтенант, – відповів воїн і простягнув йому майже повний слоїк.

– Bravo, солдате! Зробив ти хороше діло. Вільний!

– Єсть! – крютнувся воїн.

– Дякую! – крикнула Ірина йому навздогін.

– Не маєте за що, – відповів солдат не зупиняючись.

– Хороший юнак! – похвалив його Мушат. – Вишколений, він – архітектор.

– Архітектор? – здивувалася Ірина. – І все ж таки він лише солдат?! Бо мій двоюрідний брат, випускник семирічки, коли служив у армії, був сержантом!

– Він архітектор у тому розумінні, що закінчив технічний ліцей архітектури, а після служби в армії хоче стати студентом Бухарестського інституту архітектури імені Іона Мінку. Я кілька разів хотів пропонувати керівництву полку, щоб надали йому чин сержанта, але він сам бажав залишитись рядовим солдатом, бо довідався звідкись, що як буде мати чин, то після закінчення вузу його можуть викликати на часткову мобілізацію. А солдатів у часи миру залишають у спокої. Мабуть, воно так. Але точно одне: цьому юнакові не подобається військовий мундир.

– Чому? Військова форма гарна, надає мужчинам певного престижу...

– Та хай йому. Ану, поспробуй вудити на черв'яка, якщо до хліба риба вередлива.

– Так, але вередлива лиш сьогодні, бо, взагалі, риба любить хліб, головно карась та короп. Гаразд, спробую на черв'яка, хоч сьогодні така духота, що й риба не їсться.

– Попробуй. Я певний, що смакуватимуть нову наживку. Ти диви, які черв'яки жваві.

– Так, черв'яки справді хороші. Мені їх вистачить на цілий тиждень! – раділа Ірина. – Я тобі дуже вдячна!

– Як?

– Що? – не розуміла вона.

– Як думаєш віддячитись? Хіба не вартую я бо-дай одного поцілунку?

(Далі буде)

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ЛІСОРУБИ

(Коротка народна драма в трьох діях)

Дорогому другуві – композитору Іванові Ліберу

ПІСНЯ IV

ТУГА МАРІЧКИ ЗА ІВАНКОМ

Марічка виходить зі своєї хатини, роздивляється на всі боки, прислухається до голосу трембіти і починає співати

Марічка:

Усі кажуть, що я гарна,
Наче та косиця,
Хоча і була за мужем,
Я – не молодиця.

Я ще дівка непорочна,
Повірте-ми, люди,
Надіяла-м ся на Іванка,
Що він моїм буде.

А чи буде, чи не буде,
Як мені те знати...
Чи повернеться Іванко
До рідної хати?..

Чи повернеться Іванко
На ту Верховину,
Чи покине він навіки
Свою Марусину?..

Хор:

Чи повернеться Іванко
На ту Верховину,
Чи покине він навіки
Свою Марусину?..

Марічка:

Ой довгенька доріженька,
Довга не коротка,

Ой і тая чужинопька –
Гірка, не солодка...

Ой бо тота чужинопька
Гірка від полину,
Не повернеться Іванко
На ту Верховину...

Хор:

Ой бо тота чужинопька
Гірка від полину,
Не повернеться Іванко
На ту Верховину...

ПІСНЯ V ВІВЧАРІ

Виходять з лісу на полонину, йдуть перед отарою овець. Співають.

Перший вівчар:

Тугу, няню, тугу...
Розв'яжи котюгу...
Сідай на кобилу,
Ходи в полонину...
Тугу, няню, тугу...

Бо прийшли опришки
Та забрали стрижки,
Бо прийшли татари,
Баранів забрали,
Тугу, няню, тугу...

Із туману-мряки
Надбігли поляки...

Нечесні волохи
Напали, мов блохи,
Тугу, няню, тугу...

Всю бриндзю забрали,
Мене прив'язали
До товстого бука,
Мов того гайдука...
Тугу, няню, тугу...

Тугу, няню, тугу...
Розв'яжи котюгу...
Сідай на кобилу,
Ходи в полонину...
Тугу, няню, тугу...

Другий вівчар:

Чого, брате, розтужився, ще, не дай Боже, яке лихо накликаш на наші голови?

Може б, якоїсь веселої заспівали...

Перший вівчар:

Ой, вічарю золотарю,
Дай парянки пити,
Та ти буду помагати
Вівці сокотити...

Другий вівчар:

Ідуть вівці в полонину,
Самі букулаї,
А за ними вівчарики,
Самі Николаї.

Обидва разом:

Ідуть вівці в полонину,
Самі голубеші,
А за ними вівчарики,
Самі до кулеші.

Ватаг (йде з відрами по воду):

Іде ватаг з полонинки
В широкім ремені,

Несе милій подарунок –
грудку сира в жмені.

Укушу я того сира –
сирец солоденький,
Як ватага не любити,
Ватаг молоденький.

Як ватага не любити,
У ватага вівці,
У ватага у ремені
Білі сороківці.

Хор:

Як ватага не любити,
У ватага вівці,
У ватага у ремені
Білі сороківці.

Ватаг (*бачить вівчарів, зупиняється, ставить порожні відра на землю*):

Ой чи чули, милі братці,
Чи ви то чували,
Що наші славні лісоруби,
У світ помандрували?

Покинули Верховину
І милі Карпати,
Поїхали через Тису
В далекі Банати...

Перший вівчар:

Ой чули ж ми, про це чули,
Милій ватаженьку,
Коли Іванка виряджали
У ту доріженьку.

Другий вівчар:

Ой чули ж ми, про це чули,
Ватаже миленький,
Коли Іванка виряджали
У світок біленький.

Обидва разом:

Про це чула, ватаженьку,
Уся Верховина,

Ой як тужить та голосить
Його Марусина.

Хор:

Ой як тужить та голосить
Його Марусина,
Про це чула, ватаженьку,
Уся Верховина...

Ватаг:

Він же, братя-вівчарики,
Лісоруб із роду,
Хоча любив вівчарити
Та носити воду.

*Бере відра та йде до криниці,
віддалившись від інших, починає
співати:*

Я теж люблю, вівчарики,
Стежку до криниці,
А вечором знайду іншу
До вдови-молодиці...

А чи знайду я стежину
До її серденька...
Чи захоче йти за мене
Вдова молоденька?..

Хор:

А чи знайдеш ти стежину
До її серденька...

Чи захоче йти за тебе
Вдова молоденька?..

Ватаг:

Я спущуся з полонинки
В широкім ремені
І понесу Марусині
Грудку сира в жмені.

Як укусить того сира –
сирец солоденький,
Мене Марічка полюбить,
Бо я молоденький.

Маруся мене полюбить,
Бо у мене вівці,
Бо у мене у ремені
Білі сороківці.

Ой побачу, чи полюбить
Вона мої вівці,
Ой побачу, чи полюбить
Мої сороківці?..

Хор:

Ой побачим, чи полюбить
Вона твої вівці,
Ой побачим, чи полюбить
Твої сороківці?..

(Далі буде)

Володимир АНТОФІЙЧУК

ГІРЧИЧНЕ ЗЕРНЯ

Оповіді про основи християнського віровчення

(Продовження з № 322)

ПРОРОК ІЛЛЯ

*Тепер я знаю, що ти – чоловік Божий
та що слово Господнє в устах твоїх – правда.
І книга Царів, 17: 24*

Минали роки. Змінювалися і царі Ізраїльські. І ось престол посів Ахав – найбільш нечестивий з усіх колишніх володарів Ізраїлю. Разом зі своєю дружиною Єзавель він поклонявся ідоліві Ваалу і намагався знищити усіх вірних істинному Богові.

Тоді жив у Ізраїлі Ілля – Божий пророк, який закликав відступників покаятися і навернутися до істинного Бога. За це ненавидів і переслідував його цар Ахав.

За словом Іллі покарав Господь нечестивців: понад три роки не було дощу в Ізраїлі, і від посухи потріскалася земля, і був голод. А Іллі Господь вказав на джерельце, яке знаходилося в пустелі. Там сховався праведник від переслідувань, туди ворони кожного ранку і вечора приносили йому хліб і м'ясо.

Але раптом висохла вода у джерелі, біля якого жив Ілля, і Господь звелів пророкові поселитися в місті Сарепта, в домі бідної вдови. Чим було господині похастувати гостя, якщо в неї з маленьким сином залишилася жменя борошна і трохи олії на дні глечика? Але на прохання Іллі сотворив Господь чудо: кожного дня вдова пекла хліб для себе і для гостя, але борошна й олії не зменшувалося.

І все ж невдовзі прийшла біда в цей дім: захворів і помер хлопчик вдови. Затужила бідна мати, думаючи, що цим вона так покарана за минулі гріхи. Зі сльозами принесла вона мертву дитину до пророка. Поклав Ілля померлого хлопчика на свою постіль і звернувся до Господа з проханням повернути йому життя.

Господь почув молитву вірного пророка й оживив дитину.

– Тепер я знаю, що ти – чоловік Божий, – сказала радісна мати, – що слово Господнє в устах твоїх – правда.

За велінням Божим попросив Ілля царя Ахава зібрати весь народ і всіх пророків Ваала. Зібралось чотириста п'ятдесят пророків ідола. Запропонував їм Ілля на ділі довести, чий Бог істинний. Для цього спорудили два жертovníки, покладали на них дрова і жертви, а вогонь не запалювали. І почали пророки Ваала просити у свого ідола вогню. Весь день кричали до безумства, але безрезультатно: дрова не запалювалися. А коли звернувся до Господа Ілля, упав з неба вогонь, спалив і жертву, і дрова, на які було вилито кілька відер води, згоріло навіть каміння навколо. Побачили це, упали до землі всі присутні, вигукуючи:

– Господь є Бог, Господь є Бог!

Так Господь знову явив свою могутність і любов до тих, хто йому вірний. А пророки Ваала виявилися нечестивими пройдисвітами.

Господь відкрив Іллі, що він не помре, а буде взятий на небо живим. Учень Єлісеєві дуже хотілося це побачити, тому він ні на мить не покидав учителя.

Одного разу прийшли вони до міста Єрихон. Підійшли до Єлісея пророки й запитали, чи знає він, що його наставника сьогодні Господь візьме до себе. Єлісей відповів, що знає. Підійшли вони з учителем до річки Йордан, і вдарив Ілля своїм плащем по воді.

Вода розійшлася, і вони перейшли по сухому дну. Тоді сказав Ілля до Єлісея, щоби той попросив його про що-небудь, перш ніж вони розлучаться. І Єлісей попросив, щоби передав йому учитель дух, який є у ньому.

Розмовляючи, йшли вони дорогою. І нараз з'явилася вогненна колісниця, в котру запряжені були вогненні коні. І поплинув Ілля на небо в тій колісниці. Вражений побаченням, довго стояв Єлісей.

ХРИСТИЯНСЬКІ ЧИТАННЯ

А потім підняв плащ свого вчителя і вдарив ним по воді. Вода знову розійшлася перед ним. Так Єлисей зрозумів, що дістав те, чого просив: великий дар прощання.

ПРОРОК ЄЛИСЕЙ

*Божий чоловік...
II книга Царів, 4: 9*

Бог прославив Єлисея багатьма чудесами.

Якось прийшов Єлисей до міста Єрихона, жителі якого поскаржилися йому:

– У нас вода недобра, тому і земля безплідна.

Єлисей кинув у джерело солі, і вода зробилася смачною і чистою.

Одного разу до Єлисея прийшла бідна вдова і, витираючи сльози, розповіла про своє горе:

– Мій чоловік помер, залишивши після себе багато боргів, і за це господар хоче взяти в рабство двох моїх синів.

Єлисей, бажаючи запобігти її нещастю, запитав:

– Що є у твоєму домі?

Жінка відповіла:

– Нема нічого, окрім посудини з олією.

Пророк сказав їй:

– Піди й попроси в усіх сусідів якомога більше порожнього посуду, закрій за собою двері й розлий у нього олію.

Жінка так і зробила. Олія лилася до тих пір, поки не наповнилися всі глечики. Вона продала всю олію, заплатила всі борги, а залишених грошей було досить, щоби жити з синами безбідно і щасливо.

У місті Сонамі жила одна багата жінка з сином. Сталося так, що дитина захворіла і того ж дня померла. Невтішна мати прийшла до Єлисея та у відчай впала до його ніг. Пророк увійшов до кімнати, де лежав хлопчик, і довго й щиро молився, поки хлопчик не ожив.

Воєначальник сирійського царя Нааман захворів тяжкою недугою. Ніхто не міг вилікувати його. У дружини Наамана була служниця – полонена єврейська дівчинка. Бачачи страждання свого пана, вона сказала:

– Якби мій пан побував у пророка в Самарії, то він вилікував би його.

Нааман одразу ж поїхав до пророка Єлисея, який сказав йому:

– Омийся сім разів у водах ріки Йордан.

Нааман зробив так, як звелів йому пророк Єлисей, і одразу ж одужав. З багатими дарунками повернувся він до чоловіка Божого, але пророк нічого не прийняв від нього. Тоді вигукнув Нааман:

– З твоєю допомогою пізнав я істинного Бога, який через тебе творить чудеса!

Коли Нааман відправлявся додому, його наздогнав слуга Єлисея і від імені пророка взяв у нього багаті дарунки – срібло й одяг. Задихавшись, прибіг він додому і заховав дарунки.

– Звідки ти прибіг? – запитав Єлисей слугу.

– Раб твій нікуди не виходив, – відповів той.

Єлисей викрив слугу у брехні та сказав йому:

– Разом зі сріблом Наамана хай перейде до тебе і хвороба його.

Так був покараний жадібний і невірний слуга.

Під час війни Сирії з Ізраїлем Єлисей повідомляв ізраїльському цареві про місцезнаходження військ ворога, тому що Бог відкривав йому це. Сирійський цар задумав убити Єлисея і послав на нього велике військо. Вранці слуга пророка побачив, що вороги оточили місто, і зі страхом вигукнув:

– Пане мій, що нам діяти?

Єлисей заспокоїв його:

– Не бійся, тому що тих, котрі з нами, більше, ніж тих, котрі з ними.

Потім він помолився, щоби Господь дозволив слугі побачити небесне військо, яке Бог послав для їхньої охорони й захисту.

Пророк Єлисей дожив до глибокої старості, але навіть після смерті чудодійна сила не покинула його. Одного разу в печеру, де він був похований, поклали покійника, і померлий воскрес.

Так Господь через своїх пророків дарує надію, вітху, одужання і чудеса.

(Далі буде)

*Цвіте бузок. Вже руки малюків,
любов'ю материнською налиті,
приносять в хату запашний дурман –
фантазій фіолетові флакони.
І запах цей, мов життєдайний кисень,
сповняє силою очищеної крові.
Цвіте бузок. Не в'яне в серці травень.*

Марта ТАРНАВСЬКА